

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*“Δικαιώματα ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Απόψεις
φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης”*

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
ΗΛΙΑΔΟΥ ΜΑΡΙΑΝΝΑ
ΜΑΡΑΓΙΑΝΝΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2016

Δήλωση πνευματικής ιδιοκτησίας

Copyright@ 2016 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥΠ, ΤΕΙ Κρήτης.

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των Ηλιάδου Μαριάννα, Μαραγιάννη Αικατερίνη, της επιβλέπουσας καθηγήτριας Παπαδάκη Βασιλείας και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνές Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης

_____ Ηλιάδου Μαριάννα _____

_____ Μαραγιάννη Αικατερίνη _____

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«Δικαιώματα ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Απόψεις φοιτητών/τριών του
τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης»,

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

''Να 'μαστε απροσάρμοστοι να η μεγάλη αρετή μας.
Να μη βολευόμαστε, να 'μαστε ανυπόμονοι, σκληροί, γιομάτοι ανησυχία κα πίστη,
να 'θέμε τα αδύνατα, σαν τους ερωτευμένους.

Να ξέρουμε πως ότι λένε σήμερα δικαιοσύνη είναι οργανωμένη αδικία κι ότι λένε
ηθική είναι η βολική ταπεινή συνεννόηση των άνανδρων. ..Και να μην το
ανεχόμαστε...

Ποιοι θα νικήσουν; Οι πιο σοφοί, οι πιο πολλοί, οι πιο ξύπνιοι, οι πιο δυνατοί;
Θα νικήσουν όσοι πιστεύουν.
Αχ, πότε θα συνεργαστούμε όλοι μαζί σε μια επίθεση !''

Νίκος Καζαντζάκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης, απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 380 ενεργοί φοιτητές/τριες όλων των εξαμήνων που παρακολουθούσαν τα μαθήματα. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου σχεδιασμένο από τη Δρ. Παπαδάκη Βασιλεία και η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με την χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS κάνοντας τους κατάλληλους στατιστικούς ελέγχους.

Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες που εξετάστηκαν για τη διερεύνηση των στάσεων των φοιτητών/τριών προς τους ομοφυλόφιλους ήταν το φύλο, η ηλικία, το έτος σπουδών, η συναναστροφή τους με γκέι άνδρες και λεσβίες, η γενική στάση και η αποδοχή τους ως προς τους ομοφυλόφιλους καθώς και η σημαντικότητα της θρησκείας των φοιτητών/τριών που συμμετείχαν στην έρευνα. Τέλος, τα αίτια που σύμφωνα με τις απόψεις των φοιτητών/τριών οδηγούν στην ομοφυλοφιλία.

Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας βρέθηκε ότι οι φοιτητές/τριες τείνουν να αποδέχονται περισσότερο ένα γκέι άνδρα 76,1% από ότι μια λεσβία 73,9 %. Το φύλο και η σημαντικότητα της θρησκείας φαίνεται να επηρεάζουν τις απόψεις των φοιτητών/τριών σε όλα τα ερωτήματα που αφορούν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων. Αντίθετα, η ηλικία των φοιτητών/τριών φαίνεται να μην σχετίζεται με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα τους. Επιπλέον, όσοι δήλωσαν πως δεν συναναστρέφονται με γκέι άνδρες και λεσβίες τείνουν να είναι πιο προκατειλημμένοι απέναντι στα δικαιώματα του ομοφυλοφιλικού πληθυσμού. Η άποψη των φοιτητών/τριών γύρω από τα αίτια της ομοφυλοφιλίας φάνηκε να συνδέεται με το αν συμφωνούν ή όχι με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Τέλος το φύλο, η ηλικία, το έτος σπουδών, η σημαντικότητα της θρησκείας των φοιτητών/τριών καθώς και η γενική τους στάση απέναντι σε γκέι άνδρες και λεσβίες βρέθηκε να επηρεάζουν τις απόψεις τους για τη στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Συμπερασματικά, η γενική στάση των φοιτητών/τριών φαίνεται να είναι προς το θετικό όσον αφορά στα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών, με τον μέσο όρο να είναι στο 4,5 (το 5 θεωρείται η απολύτως θετική στάση). Ωστόσο προκατειλημμένη φαίνεται να είναι η στάση τους σε ότι

αφορά την υιοθεσία παιδιών από ομοφυλόφιλο ζευγάρι αλλά και στο δικαίωμα τους στην υποβοηθούμενη γονιμοποίηση. Αντίστοιχα αναφορικά με τα δικαιώματα στην ελευθερία της έκφρασης η στάση τείνει προς το θετικό με μέσο όρο 4,4. Παρ' όλα αυτά σχετικά με την άποψη ότι οι ομοφυλόφιλοι μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία τα αποτελέσματα καταδεικνύουν μια αρκετά προκατειλημμένη στάση των φοιτητών. Τέλος, οι απόψεις των φοιτητών/τριών ως προς την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί τείνουν να είναι λιγότερο θετικές με τον μέσο όρο να αγγίζει το 3,9. Ένα σημαντικό ποσοστό των φοιτητών/τριών βρέθηκε να συμφωνεί με την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων υπό προϋποθέσεις.

ABSTRACT

This paper explores the views of students of the Social Work Department of Technological Educational Institute of Crete regarding the support of gay and lesbian rights.

The sample consisted of 380 students attending the Social Work Department; the instrument used was a questionnaire developed by the supervisor of this study, Dr. Vasileia Papadaki.

Overall, students tend to support the civil and political rights of lesbians and gay men (total score=4.5, with 5 standing for absolute support). However students' views regarding the right of gay men and lesbians to adopt, as well as their right to assisted reproduction seem to be more prejudiced. Students tend to support the right of freedom of expression (total score = 4.4). Nevertheless, students were rather prejudiced on the view that "gay men and lesbians have the right to freely express themselves, as long as they do not offend or disturb the majority". Finally, students' opinions on the attitudes that professional social workers should have towards gay and lesbian rights were found to be less positive (total score = 3.9). A large percentage of students agreed that homosexual rights should be supported only if certain conditions are met.

Students tended to accept a homosexual man more (76,1%) than a homosexual woman (73.9%). Sex and students' religiosity strongly influenced students' views, while age did not. Contact with gay men and lesbians were also found to affect students' views positively. Students' views on the causes of homosexuality were strongly associated with their support of gay and lesbian rights.

In general, sex, age, the year of study, religiosity and their general attitude toward gay men and lesbians were found to strongly influence students' views regarding the attitude that professional social workers should have towards gay and lesbian rights.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την πτυχιακή μας εργασία, νιώθουμε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε τους ανθρώπους εκείνους που μας βοήθησαν και ήταν δίπλα μας καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της.

Ευχαριστούμε θερμά,

την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Παπαδάκη Βασιλεία για την βοήθεια, την καθοδήγηση και τις γνώσεις που μας προσέφερε κατά την εκπόνηση της πτυχιακής μας εργασίας, τους γονείς μας για την υλική και ηθική συμπαράσταση που έδειξαν όλη τη περίοδο των σπουδών μας, τους συμμετέχοντες στην έρευνα αυτή για την περάτωση της εργασίας μας επιτυχώς και τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε η μία την άλλη για την καλή συνεργασία, την αλληλοστήριξη και τις ώρες που περάσαμε μαζί.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT.....	7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
Α.ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ (ορισμός και ανάλυση της έννοιας).....	13
1.1.Ορισμός ομοφυλοφιλίας.....	13
1.2. Θεωρίες για τα αίτια ομοφυλοφιλίας	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΜΟΦΟΒΙΑ	18
2.1. Το φαινόμενο της ομοφοβίας.....	18
2.2. Αίτια και εκδήλωση της ομοφοβίας.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ ΑΤΟΜΩΝ.....	24
3.1. Ελληνική Νομοθεσία	24
3.2. Η δεοντολογία της κοινωνικής εργασίας και τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.....	30
3.3. Ο ρόλος της Θρησκείας: Η στάση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας στην Ελλάδα για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων	32
3.4. Άλλες συναφείς έρευνες στο ΑΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης.....	37
Β. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	39
4.1 Σκοπός της μελέτης.....	39
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα	39
4.3 Δειγματοληψία & Ερευνητικό Εργαλείο	40
4.4 Στατιστική ανάλυση	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	42
5.1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά δείγματος	42
5.2 Αποτελέσματα συσχετίσεων της έρευνας.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	72
Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος & απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.....	72
Θρησκεία & απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.....	73
Η γενική στάση των φοιτητών/τριών και οι απόψεις τους ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων	74

Αποδοχή.....	74
Συναναστροφή	76
Αίτια της ομοφυλοφιλίας & απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων	77
Απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων	78
Απόψεις των φοιτητών/τριών όσο αφορά στη στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων	80
Επίλογος.....	84
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85
Ελληνική βιβλιογραφία.....	85
Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία	87
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	87
Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία.....	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ερευνητικό Εργαλείο	92

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια τείνει να υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον-όχι επιστημονικό- για την ομοφυλοφιλία και τους παράγοντες απ' τους οποίους προέρχεται. Θεωρίες που η ίδια η κοινωνία δημιουργεί: πως ομοφυλόφιλος δε γίνεσαι αλλά γεννιέσαι, πως η συναισθηματική τους ανάπτυξη διακόπηκε απότομα, πως είναι αδύνατο να προσελκύσουν άτομα του αντίθετου φύλου, πως επαναστάτησαν και ξέφυγαν από την εμβέλεια της παρούσας κοινωνίας, πως υπέπεσαν θύματα κάποιας τραυματικής εμπειρίας. Τους κόλλησαν την ταμπέλα του ανώμαλου και του ψυχικά άρρωστου. Αφαίρεσαν και καταπάτησαν τα δικαιώματα τους. Τους χλεύασαν και τους υποτίμησαν. Προσπάθησαν να τους τιμωρήσουν κι έπειτα να τους θεραπεύσουν χωρίς όμως να καταφέρουν να τους αλλάξουν. Το να είσαι δηλωμένα ομοφυλόφιλος ποτέ δεν έπαψε να σε φέρνει αντιμέτωπο με την εχθρική αντιμετώπιση της κοινωνίας παρά την προσπάθεια των οποιωνδήποτε προσπαθειών εξάλειψης αυτού του φαινομένου.

Ο σεβασμός στον άνθρωπο και στα δικαιώματα του είναι ζήτημα ανθρωπιστικής προσέγγισης της ζωής. Ανθρώπινα δικαιώματα καλούνται αυτά που ο άνθρωπος μπορεί να απολαύσει λόγω της ανθρώπινης ιδιότητάς του ανεξαρτήτως του χρώματος, της φυλής, της θρησκείας, του φύλου και της σεξουαλικής ταυτότητας. Η καθολίκευση των ανθρώπινων δικαιωμάτων προϋποθέτει ανθρώπους οι οποίοι δεν είναι παθητικοί απέναντι στη ζωή, αλλά γνωρίζουν πλήρως την ευθύνη και τους ρόλους τους. Μόνο τότε τα ανθρώπινα δικαιώματα θα γίνουν και «ανθρώπινα» και «δικαιώματα».

Οι ομοφυλόφιλοι έρχονται συνεχώς αντιμέτωποι με τη κοινωνική προκατάληψη των υπόλοιπων ανθρώπων για την σεξουαλική τους αυτή επιλογή. Τα τελευταία χρόνια η ομοφυλοφιλία άρχισε σταδιακά να γίνεται κοινωνικά πιο αποδεκτή και οι ομοφυλόφιλοι να αποκτούν περισσότερα δικαιώματα. Παρόλα αυτά, οι ομοφοβικές αντιλήψεις και η μη αποδοχή του «διαφορετικού άλλου» ακόμα παραμένουν ισχυρές. Οι θεσμοί τείνουν να αδιαφορούν να καλύψουν τις ανάγκες του ομοφυλοφιλικού πληθυσμού με αποτέλεσμα οι ομοφοβικές αντιλήψεις και στάσεις να ενισχύονται. Μια κοινωνία μόνο μέσω της σωστής διαπαιδαγώγησης, μάθησης και πληροφόρησης, θα καταφέρει να απομακρύνει τέτοιου είδους αντιλήψεις και προκαταλήψεις. Το απληροφόρητο και η μη σωστή εκπαίδευση οδηγούν ολόκληρες

κοινωνίες να θεωρούν πως ένα φαινόμενο σαν την ομοφυλοφιλία, αποτελεί απειλή για τις αξίες της καθώς και για τους παραδοσιακούς οικογενειακούς θεσμούς της.

Ωστόσο, σύμφωνα με βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις η «αορατότητα» του σεξουαλικού προσανατολισμού στο τομέα της εκπαίδευσης οδηγεί πολλές φορές σε ομοφοβικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με διάφορες έρευνες που έχουν διεξαχθεί προκύπτει ότι το φαινόμενο της ομοφοβίας δεν απουσιάζει από τις σχολές επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας. Το εν λόγω γεγονός προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό καθώς ένας επαγγελματίας υγείας οφείλει κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης του να έχει εξαλείψει τέτοιου είδους προκαταλήψεις.

Α.ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ

(ορισμός και ανάλυση της έννοιας)

1.1.Ορισμός ομοφυλοφιλίας

Η ομοφυλοφιλία είναι μια συμπεριφορά που έχει γίνει αντικείμενο μεγάλης διαμάχης κατά τη διάρκεια σχεδόν όλου του περασμένου αιώνα έως και σήμερα. Όπως κάθε συμπεριφορά που δεν είναι ευρέως κοινωνικά αποδεκτή, έχει το στοιχείο του ξένου, του διαφορετικού, του «άλλου» που αυτόματα ταυτίζεται με την απειλή και τον κίνδυνο. Τα τελευταία χρόνια η συζήτηση περιστρέφεται κυρίως γύρω από την φύση της ομοφυλοφιλίας.

Ως ομοφυλοφιλία ορίζεται η αίσθηση σεξουαλικής επιθυμίας για άτομα του ίδιου φύλου, ή η σεξουαλική εμπειρία με άτομα του ίδιου φύλου, ή ο συνδυασμός και των δύο (Thio, 2003). Ο όρος ομοφυλοφιλία εμφανίστηκε στο τέλος του περασμένου αιώνα. Πηγάζει από την ελληνική λέξη «όμοιος», ή την λατινική «*uomo*» (άντρας) και την λέξη «σεξουαλικότητα» (Αντωνοπούλου, 1997). Η λέξη ομοφυλοφιλία είναι ελληνική και προέρχεται από την σύνθεση τριών λέξεων: «όμοιος», «φύλο» και «φίλος». Κυριολεκτικά λοιπόν σημαίνει «αυτός που είναι φίλος του ίδιου φύλου». Πρόκειται για την σεξουαλική έλξη, ή συμπεριφορά ενός ατόμου που έχει ως αποδέκτη άτομο του ίδιου φύλου.

Οι σημερινές έννοιες «ομοφυλοφιλία», «ομοφυλόφιλος», «ετεροφυλόφιλος» δεν υπήρχαν για τους αρχαίους Έλληνες. Οι ομοφυλοφιλικόί έρωτες για τους τότε Έλληνες δεν ήταν κάτι το αφύσικο αλλά κάτι το αποδεκτό, όπως και οι ετεροφυλοφιλικόί έρωτες (Canterella, 1998).

Η ομοφυλοφιλία φαίνεται αρχικά να θεωρείται ως αμάρτημα, αργότερα ως έγκλημα και στην συνέχεια ως ασθένεια (Τζαμαλούκα, 2002, Μπάντμαν, 2000). Η θρησκεία ήταν η πρώτη που θεώρησε την ομοφυλοφιλία ως αμάρτημα και καταδίκασε τις άσεμνες σεξουαλικές σχέσεις των ομοφυλόφιλων (Ταχτσής, 1992).

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και έπειτα άρχισαν να παύουν να θεωρούνται οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις ανήθικες και προσβλητικές για την κοινωνία. Αυτό οφείλεται αφενός σε πορίσματα της ιατρικής επιστήμης που απενεχοποιούν την

ομοφυλοφιλία ως ασθένεια και αφετέρου στη σταδιακή απελευθέρωση των κοινωνιών, οι οποίες γίνονται πιο προοδευτικές και αποδέχονται πιο εύκολα το διαφορετικό και το μη παραδοσιακό (Κωνσταντινίδου, 2010).

Στις αρχές του 1970, δυο γεγονότα προλείαναν το έδαφος για τις έρευνες που αφορούν την ομοφυλοφιλία. Ο Weinberg το 1972, δημοσίευσε το βιβλίο του “Society and the Healthy homosexual”, στο οποίο και εισήγαγε τον όρο ομοφυλοφοβία. Με τον όρο αυτό επιτεύχθηκε η πλήρης μεταστροφή από τη θεώρηση της ομοφυλοφιλίας ως διαταραχής, στο να θεωρείται η επιθετικότητα προς τους ομοφυλόφιλους ως πρόβλημα.

Έως το 1973, η ομοφυλοφιλία συμπεριλαμβανόταν στο DSM ως μία από τις σεξουαλικές διαταραχές. Το 1973 η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία έπαψε να συμπεριλαμβάνει την ομοφυλοφιλία στην τρίτη έκδοση του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου των Ψυχικών Διαταραχών (DSM-III) (Μάνος, 1997). Η επιτροπή για την Ονομασία των Διαγνωστικών Κατηγοριών του Αμερικανικού Ψυχιατρικού Συλλόγου, συνέστησε να αφαιρεθεί από το DSM η κατηγορία της «ομοφυλοφιλίας» και να αντικατασταθεί από τη «διαταραχή του σεξουαλικού προσανατολισμού», ύστερα από πολλές πιέσεις επαγγελματικών ομάδων και ακτιβιστών (Kring, Davison, Neale, Johnson, 2010).

Το 1980 στη δημοσίευση του DSM-II η ομοφυλοφιλία αναφερόταν στο εγχειρίδιο ως διαταραχή μόνο όταν ήταν δυστονική προς το Εγώ, όταν δηλαδή το άτομο βιώνει μια διαρκή δυσφορία που διεγείρεται από ανθρώπους του ίδιου φύλου, και επιθυμεί αλλαγή προς την ετεροσεξουαλική κατεύθυνση. Τα επόμενα χρόνια οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας έκαναν ελάχιστη χρήση του όρου δυστονική προς το Εγώ. Το 1987, στην τελευταία έκδοση του DSMIII-R και του DSM-IV, ο όρος ομοφυλοφιλία διεγράφη και ο όρος «ομοφυλοφιλία δυστονική προς το Εγώ», αναφέρεται ως «Σεξουαλική Διαταραχή Μη Προσδιοριζόμενη Αλλιώς», όπου υπάρχει «επίμονη και έντονη ενασχόληση του ατόμου για το σεξουαλικό του προσανατολισμό» (Μάνος, 1997).

Το βιβλίο του Weinberg καθώς και η αναθεώρηση του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου Ψυχικών Διαταραχών αποτέλεσαν ενδείξεις μιας νέας εποχής, στην οποία οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και γυναίκες αντιστέκονταν σθεναρά στο ιστορικά επιβεβλημένο σε αυτούς στίγμα από μια ετεροφυλόφιλη κοινωνία. Και τα δυο γεγονότα αντικατοπτρίζουν το γεγονός ότι οι επαγγελματίες της ψυχικής υγείας

και οι ερευνητές δεν σχετίζουν το σεξουαλικό προσανατολισμό με την ψυχοπαθολογία.

Ύστερα από πολλές παγκόσμιες προσπάθειες συζήτησης του θέματος και εξοικείωσης των κοινωνιών με την ομοφυλοφιλία, οι περισσότερες κοινωνίες τείνουν να αποδεχτούν τους ομοφυλόφιλους και σταδιακά η ομοφυλοφιλία παύει να θεωρείται «ταμπού».

1.2. Θεωρίες για τα αίτια ομοφυλοφιλίας

Οι θεωρίες γύρω από τα αίτια της ομοφυλοφιλίας είναι ποικίλες ανάλογα με το χώρο και τον χρόνο καθώς συνεχώς μεταβάλλονται και διαφοροποιούνται. Μερικές από τις θεωρίες υποστηρίζουν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι πιθανόν ένας συνδυασμός γενετικών ορμονικών, ψυχολογικών και περιβαλλοντικών επιδράσεων, ή απλά ένας πολύπλοκος συνδυασμός φύσης και ανατροφής. Άλλες θεωρίες αναφέρουν ως βασικό αίτιο της ομοφυλοφιλίας την κληρονομικότητα, ενώ άλλες δίνουν έμφαση στις προσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια.

Η κλασική ψυχαναλυτική θεωρία βλέπει την ομοφυλοφιλία σαν μια καθήλωση της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης. Στους άντρες το πρόβλημα οφείλεται σε εμπειρίες της παιδικής ηλικίας με μια πολύ (ασφυκτικά) κοντινή, δεσμευτική και σαγηνευτική μητέρα και ένα παθητικό, εχθρικό ή απουσιάζοντα πατέρα. Αντίθετα, για τις γυναίκες δεν έχει προταθεί καμιά ξεκάθαρη υπόθεση με κάποιου είδους οικογενειακό σχήμα. Παρόλα αυτά, οι παραδοσιακές θεωρίες πιστεύουν ότι η ομοφυλοφιλία μεταξύ των γυναικών είναι αποτέλεσμα άλυτων αναπτυξιακών δυσκολιών (Μάνος, 1997).

Στις αρχές του εικοστού αιώνα, ο Freud έκανε την εμφάνιση του ερευνώντας την ομοφυλοφιλία και διαπιστώνοντας ψυχογενετικά αίτια για αυτήν. Ο Freud θεωρούσε την ομοφυλοφιλική τάση ως ένα φυσικό στάδιο προς την ωρίμανση του ανθρώπου. Σύμφωνα με την φροϋδική λογική, η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του ατόμου που είναι ομοφυλόφιλο έχει παγιδευτεί. Αυτό οφείλεται σε ανεπίλυτες συγκρούσεις μεταξύ γονέων και παιδιού στις πρώτες φάσεις της εξέλιξής του (Κουκουτσάκη, 2002).

Η Λαγουμίδου (1996) επισημαίνει, ότι «όλες οι ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις συμφωνούν στο ότι η ομοφυλοφιλία αποτελεί προσκόλληση σε ένα ανώριμο στάδιο της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης κατά τη προεφηβική ηλικία».

Άλλη θεωρία υποστηρίζει ότι σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση ομοφυλοφιλίας παίζει η «ατυπική παιδική κατάσταση». Η μη δυνατότητα ανάπτυξης ομόφυλης ταυτοποίησης (το αγόρι με τον πατέρα και το κορίτσι με τη μητέρα), η μη σωστή ανατροφή του παιδιού που ένας από τους δυο γονείς είναι απών και η επιθυμία των γονιών να αναθρέψουν το παιδί αντιθέτως από το φύλο του, είναι παράγοντες που οδηγούν στην ομοφυλοφιλία (Rattner, 1969). Επιπρόσθετα, αιτιακές αποδόσεις όπως μια “απογοήτευση” ή μια “προδοσία” εκ μέρους του αντίθετου φύλου ή δυσκολίες εξαιτίας διαταραχής πατρικών ή μητρικών πρωτοτύπων έχουν και αυτές σαν συνέπεια την ομοφυλοφιλία (Τζουμαλούκα, 2002).

Επιπλέον, σύμφωνα με μια άλλη θεωρία μεγάλη σημασία έχει και η στάση των γονέων απέναντι στη σεξουαλικότητα. Με τη σεξουαλική απώθηση στην παιδική ηλικία, η σεξουαλική ορμή «αποκλίνει», δηλαδή διαστρέφεται και εμφανίζεται μετά σε παραμορφωμένη μορφή στη συνείδηση. Η συχνά θρησκευτικά εξαρτημένη ταμπού-αγωγή παρουσιάζεται σαν καταστρεπτικός συνοδοιπόρος σεξουαλικών παραπλανήσεων, σε όλες τις περιπτώσεις διαστροφών, ομοφυλοφιλίας, σεξουαλικής αδυναμίας κλπ. Ψυχίατροι ανακαλύπτουν ένα πλήθος από σεξουαλικούς «εκφοβισμούς» στα πρώιμα στάδια της ανάπτυξης του ανθρώπου (Rattner, 1969).

Οι γενετικές θεωρίες προσπαθώντας να εξηγήσουν την αιτιολογία της ομοφυλοφιλίας με έρευνες σε διδύμους, έδειξαν ότι υπάρχει υψηλότερου βαθμού συμφωνία για ομοφυλοφιλία σε μονοζυγώτες διδύμους απ’ ότι σε διζυγώτες. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου ομοφυλοφιλία δεν παρατηρείται και στους δύο μονοζυγώτες διδύμους, ενώ έρευνες που συγκρίνουν διδύμους που μεγάλωσαν μαζί μ’ αυτούς που μεγάλωσαν χωριστά, που θα διαχώριζαν τους γενετικούς από τους περιβαλλοντικούς παράγοντες και δεν έχουν γίνει ακόμη (Μάνος, 1997). Ωστόσο, δεν έχει αποδειχθεί μέχρι και σήμερα, αν ο γενετικός παράγοντας παίζει ρόλο στον ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό.

Στο επιστημονικό περιοδικό Science, σύμφωνα με μελέτη που δημοσιεύτηκε το 1993, η ανδρική ομοφυλοφιλία συνδέεται γενετικά με μια συγκεκριμένη θέση του φυλετικού χρωμοσώματος X, τη θέση Xq28. Η συγκεκριμένη μελέτη, υποστηρίζει ότι η ομοφυλοφιλία είναι μια κληρονομούμενη νόσος που μεταφέρεται από τη μια γενιά στην επόμενη με ένα γονίδιο. Παρόλο που η άποψη αυτή στην αρχή έγινε δεκτή κι αναγνωρίστηκε από οργανώσεις ομοφυλόφιλων σε όλο τον κόσμο, εν τέλει καταρρίφθηκε ως αβάσιμη από την επιστημονική κοινότητα (Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο, 2005).

Σύμφωνα με νευροενδοκρινικές μελέτες, έρευνες των επιπέδων τεστοστερόνης στο αίμα δεν έδειξαν διαφορές μεταξύ ομοφυλόφιλων και ετεροφυλόφιλων ατόμων. Πιο πρόσφατες έρευνες έχουν εστιασθεί στην υπόθεση ότι διαφορετικά επίπεδα εμβρυϊκών ανδρογόνων στην ενδομήτρια περίοδο του ατόμου πιθανών να προγραμματίζουν την ανάπτυξη του εμβρύου προς την ετεροφυλόφιλη ή την ομοφυλόφιλη κατεύθυνση (Μάνος, 1997).

Καταληκτικά, αξίζει να σημειωθεί ότι καμία από τις θεωρίες που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί, δεν αρκεί από μόνη της για την ολοκληρωμένη και αδιαμφισβήτητη ερμηνεία του φαινομένου της ομοφυλοφιλίας. Είναι πιθανότερο τελικά να οφείλεται σε ένα άθροισμα πολλών παραγόντων, αρκετοί από τους οποίους δεν έχουν ακόμη μελετηθεί και κατανοηθεί ικανοποιητικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΜΟΦΟΒΙΑ

2.1. Το φαινόμενο της ομοφοβίας

Σε πολλά μέρη του κόσμου, άτομα που έχουν διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό (διαφορετικό από την πλειοψηφία) υφίστανται ρατσισμό, που μπορεί να επιφέρει πολλών μορφών διακρίσεις εις βάρος τους. Η πρακτική της ομοφυλοφιλίας εξακολουθεί να θεωρείται έγκλημα σε πολλές χώρες και σε ορισμένες από αυτές τιμωρείται ακόμα και με ποινή θανάτου. Εντός της Ευρώπης, αν και έχει σημειωθεί πρόοδος στην αλλαγή της νομοθεσίας, πολλοί άνθρωποι εξακολουθούν να θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως ασθένεια, ψυχολογική διαταραχή ή αφύσικη συμπεριφορά. Είναι γεγονός πως οι ομοφυλόφιλοι αρκετές φορές έρχονται αντιμέτωποι με τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις πολλών ανθρώπων. Η στάση αυτή οδηγεί σε λεκτικές και σωματικές επιθέσεις εναντίον τους, λόγω της διαφοράς των σεξουαλικών τους προτιμήσεων.

Ο κλινικός ψυχολόγος Weinberg αποκάλεσε τη στάση αυτή «ομοφοβία» και την όρισε ως «το φόβο του να βρεθεί κανείς κοντά στους ομοφυλόφιλους». Πρωτοχρησιμοποιήθηκε το 1969 από τον ίδιο τον George Weinberg και έγινε γνωστή μέσα από το βιβλίο του *Society and the Healthy Homosexual* το 1971. Η λέξη είναι δάνειο από την αγγλική *homophobia*, που ετυμολογείται από τις ελληνικές λέξεις ομό (ίδιος) και φοβία. Η 17η Μαΐου έχει καθιερωθεί ως η Παγκόσμια Ημέρα κατά της ομοφοβίας. Η ημερομηνία αυτή επιλέχθηκε σε ανάμνηση της 17ης Μαΐου του 1990, όταν ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αφαίρεσε την ομοφυλοφιλία από τον κατάλογο των ψυχιατρικών διαταραχών.

Σε ελληνικό λεξικό ψυχολογίας του Παπαδόπουλου (1994) «η ομοφοβία είναι ο παράλογος φόβος για την ομοφυλοφιλία. Δηλαδή ο όρος αυτός αναφέρεται στο φόβο του ατόμου για τις ίδιες του τις ομοφυλοφιλικές τάσεις, το φόβο προς τα ομοφυλόφιλα άτομα ή το γενικευμένο φόβο για την ομοφυλοφιλία». Επιπλέον, στο λεξικό της κοινωνικής εργασίας κατανοείται και ως ένα είδος φοβίας, η οποία πιθανόν κάνει το άτομο να αντιτίθεται μέσω λεκτικής ή σωματικής βίας (Pierson & Thomas, 2002).

Η ομοφοβία ή ομοερωτοφοβία ορίζεται από το *Journal of Homosexuality* ως

μια παθολογική έκφραση αρνητικών συναισθημάτων καθώς και συμπεριφορών κατά των ομοφυλόφιλων. Πολλές μελέτες έχουν αποδείξει ότι αυτό το φαινόμενο βασίζεται στην προκατάληψη που δημιουργείται από την άγνοια και καταλήγει σε διάκριση ενάντια στους ομοφυλόφιλους.

Ο Herek (1995), υποστήριξε ότι οι προκαταλήψεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους δεν αποτελούν φοβία με την κλινική έννοια της λέξης, καθώς δεν βασίζονται στον φόβο και αντικαθιστά τον όρο ομοφυλοφοβία με τον αυτόν του ετεροσεξισμού. Είναι παραπλήσιος όρος της ομοφοβίας και σημαίνει την προνομιακή θέση που έχουν στην κοινωνία η ετεροφυλοφιλία και οι ετεροφυλόφιλοι. Παρόμοιος όρος στην queer theory (κουίρ θεωρία) είναι η ετεροκανονικότητα, δηλαδή οι συντονισμένες προσπάθειες της κοινωνίας να επιβάλουν ένα μοντέλο ετεροφυλοφιλίας ως «κανονικό», καταπνίγοντας κάθε τι διαφορετικό. Αν και στην βιβλιογραφία έχουν αναφερθεί πολλοί όροι για να περιγράψουν το φόβο του ετεροφυλόφιλου απέναντι στον ομοφυλόφιλο επικράτησε ο όρος ομοφοβία.

Υπάρχουν τέσσερις βασικές μορφές ομοφοβίας: η εσωτερικευμένη, η διαπροσωπική, η θεσμική και η ομοφοβία της κουλτούρας.

Η «εσωτερικευμένη ομοφοβία» (ή εγωδυστονική ομοφοβία) είναι μια μορφή ομοφοβίας η οποία μπορεί να οδηγήσει σε ακραία καταπίεση συναισθημάτων και επιθυμιών του εκάστοτε ατόμου λόγω των εσωτερικών του συγκρούσεων. Η εσωτερικευμένη ομοφοβία δημιουργείται από την προκατάληψη. Δηλαδή, από την πεποίθηση πως ο ομοερωτικός ή αμφισεξουαλικός σεξουαλικός προσανατολισμός είναι αμαρτία, αρρώστια, δείγμα κατωτερότητας ή σεξουαλικής ανωριμότητας (Πετροπούλου, 2009). Το φαινόμενο αυτό αποτελεί κίνδυνο στους ομοφυλόφιλους νέους οι οποίοι συχνά οδηγούνται σε κατάθλιψη, σκέψεις αυτοκτονίας κλπ. Τέτοιου είδους συμπεριφορές παρουσιάζονται κυρίως σε άτομα που έχουν υποστεί θυματοποίηση επιθέσεων μίσους.

«Διαπροσωπική ομοφοβία» είναι η αποστροφή, το μίσος και ο φόβος προς κάθε άνθρωπο με ομοερωτικό ή αμφισεξουαλικό ερωτικό προσανατολισμό. Συνήθως εκφράζεται με απλά σχόλια που δείχνουν φτηνό χιούμορ, με λεκτική ή σωματική βία και γενικεύεται με συμπεριφορές διακρίσεων. Οι ομοφυλόφιλοι γίνονται συχνά αποδέκτες επιθετικής έως και βίαιης συμπεριφοράς με μοναδικό αίτιο την ομοφοβία ή τα ομοφοβικά συναισθήματα που τρέφει το άτομο που ασκεί αυτή την βία. Ένα απλό παράδειγμα είναι οι συγγενείς που αποφεύγουν ηθελημένα τα μέλη της οικογένειας

που έχουν εκδηλώσει ομοερωτικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή ασκούν αρνητική κριτική προς το μέρος τους (Πετροπούλου, 2009).

Η «θεσμική ομοφοβία» (ή ετεροσεξισμός) σχετίζεται άμεσα με τις διάφορες διακρίσεις που γίνονται σε βάρος των ΛΟΑΤ¹ λόγω του διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού που έχουν από το κράτος, την εκκλησία, τις διάφορες κρατικές ή δημόσιες υπηρεσίες ή τους κρατικούς φορείς. Τέλος, η «ομοφοβία της κουλτούρας» βασίζεται και αυτή στον ετεροσεξισμό εφόσον θέτει τα κριτήρια και τις νόρμες με τις οποίες προωθεί το μοντέλο της ετεροφυλοφιλίας απαξιώνοντας και υποβιβάζοντας κάθε άλλη ερωτική συμπεριφορά. Το ετερόφυλο μοντέλο κυριαρχεί παντού και σε καθημερινή βάση. Οι εκπομπές που προβάλλονται από την τηλεόραση, οι διαφημίσεις, τα δημοσιεύματα και όλες σχεδόν οι δραστηριότητες είναι κατά κανόνα ετερόφυλες. Οι σχέσεις αφορούν μόνο τα αντίθετα φύλα και αποφεύγεται η οποιαδήποτε εικόνα ή νύξη της διαφορετικότητας (Πετροπούλου, 2009).

Παρά τους συνεχόμενους αγώνες των διαφόρων κοινωνικών ομάδων ενάντια στη καταπολέμηση του φαινομένου, η ομοφοβία αποτελεί μια υπαρκτή πραγματικότητα. Αξιοσημείωτο μάλιστα είναι ότι σύμφωνα με την έρευνα «Η ομοφοβία στην Ελλάδα» του Ινστιτούτου για τα δικαιώματα, την ισότητα και την ετερότητα η Ελλάδα τοποθετείται ανάμεσα στις πιο ομοφοβικές χώρες στην Ευρώπη. (Ρανίου, 2009). Το μεγαλύτερο χάσμα από όλα φαίνεται να είναι της ενημέρωσης και της επίγνωσης του ευρύτερου κοινού για την ομοφυλοφιλία, την ομοφοβία και τις διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Όπως επισημαίνουν οι οργανώσεις των ΛΟΑΤ: «Η άγνοια είναι ο εχθρός».

---

¹ Τα αρχικά ΛΟΑΤ (αγγλικά LGBT, Lesbian-Gay-Bisexual-Transgender) αναφέρονται συνολικά στα Λεσβιακά, Ομοφυλόφιλα, Αμφισεξουαλικά και Τρανσεξουαλικά άτομα

2.2. Αίτια και εκδήλωση της ομοφοβίας

Τα αίτια της ομοφοβικής συμπεριφοράς είναι βαθιά συνυφασμένα με τις κοινωνικές πεποιθήσεις και τους θεσμούς που τα ενισχύουν. Οι άνθρωποι συνήθως τείνουν να απορρίπτουν ή να βλέπουν με σκεπτικισμό οτιδήποτε διαφορετικό από τους ίδιους, ή οτιδήποτε έχει διαφορετική συμπεριφορά από αυτούς, θεωρώντας το αφύσικο, υποδεέστερο και επικίνδυνο. Όπως και για κάθε ρατσιστική συμπεριφορά τα βασικά αίτια είναι η έλλειψη γνώσης, η έλλειψη παιδείας-κοινωνικής μόρφωσης αλλά και το κοινωνικό χάσμα που συντηρείται από διάφορους θεσμούς.

Τα στερεότυπα για την ομοφυλοφιλία δεν είναι αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές ατομικών εμπειριών, αλλά η ομοφυλοφοβία «μαθαίνεται» κοινωνικά, αναπαράγεται και ευνοεί την ανάπτυξη των στερεοτύπων για την ομοφυλοφιλία σε μια κοινωνία, που τα περισσότερα ομοφυλόφιλα άτομα είναι αόρατα (Κογκίδου, 2000).

Βασική αιτία που πολλοί άνθρωποι αισθάνονται απειλούμενοι από την ομοφυλοφιλία είναι η αβεβαιότητα για το ποιος είναι ομοφυλόφιλος. Οι περισσότεροι άνθρωποι κάποτε στην ζωή τους αναρωτήθηκαν τι σημαίνει ένα βλέμμα ή ένα άγγιγμα κάποιου που ανήκει στο ίδιο φύλο μ' αυτούς. Ίσως τέτοιες σκέψεις είναι ενοχλητικές αφού θεωρείται, ότι η ταυτότητα και ο σεξουαλικός προσανατολισμός του κάθε ατόμου είναι αμετάβλητα χαρακτηριστικά (Γιαννέλος, 2000).

Σύμφωνα με τη Μιχοπούλου (2014) τα αίτια εμφάνισης της συγκεκριμένης φοβίας ποικίλλουν και οφείλονται σε διάφορους παράγοντες κατά βάση κοινωνικούς. Ένα αίτιο που ισχύει για τα περισσότερα είδη φοβιών είναι η έλλειψη επαφής με τον «άλλο», τον «ξένο», ο οποίος θεωρείται «διαφορετικός». Αυτή η εικόνα του «άλλου» ενισχύεται και από πολλούς κοινωνικούς θεσμούς όπως την εκκλησία, τα ΜΜΕ, το εκπαιδευτικό σύστημα, τους νόμους κτλ. Η αποδοκιμασία της ομοφυλοφιλίας συνδέεται, επιπλέον, με την ηλικία, το φύλο, την κοινωνική τάξη, το μορφωτικό επίπεδο, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Κάποιοι από τους παράγοντες που επιτείνουν την ομοφοβία είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και κοινωνικό στάτους, η θρησκοληψία, η έλλειψη επαφής με ομοφυλόφιλους και η έλλειψη παιδείας.

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις ενισχύονται από τους κοινωνικούς θεσμούς, οι οποίοι διαθέτουν μεγάλη ισχύ στη διαμόρφωση των στάσεων: σύμφωνα με τον Herek (1988) «η θρησκεία, η προσκόλληση σε παραδοσιακές ιδεολογίες της οικογένειας και του φύλου, αντιλήψεις φίλων με όμοιες στάσεις και παρελθοντικές αλληλεπιδράσεις με γκέι άτομα προσδιορίζουν το τι είναι ομοφοβία» (Ben-Ari,

1998). Παράγοντες όπως η πολιτική τοποθέτηση και ο βαθμός επαφής με τη θρησκεία παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη ομοφοβικών συμπεριφορών: άτομα με συντηρητικές πολιτικές τοποθετήσεις φαίνεται να είναι πιο ομοφοβικοί. Το ίδιο ισχύει και για άτομα που δηλώνουν ότι έχουν μεγαλύτερη και συχνότερη επαφή με την εκκλησία.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των πανεπιστημίων Rochester, Essex, England και California έδειξε ότι άτομα που αυτοπεριγράφονται ως ετεροφυλόφιλοι αλλά εμφανίζουν ομοφυλοφιλικές τάσεις βάσει των απαντήσεών τους σε ψυχολογικά τεστ, είναι πιθανό να αναπτύσσουν ομοφοβικές αντιδράσεις, καθώς οι ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές τους θυμίζουν τα δικά τους καταπιεσμένα συναισθήματα. Στρέφουν δηλαδή, την εσωτερική τους οργή στο περιβάλλον τους, στοχοποιώντας τρίτους και όχι τον εαυτό τους, ενεργοποιώντας έτσι έναν μηχανισμό άμυνας του εγώ τους (Μιχοπούλου, 2014).

Η ομοφοβία μπορεί να εκδηλωθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, όπως μέσω λεκτικών επιθέσεων, εξευτελισμό, διακρίσεις στο χώρο εργασίας, λογοκρισία στα Μ.Μ.Ε, ακόμη και με ακραίες μορφές βίας, τα λεγόμενα ομοφοβικά εγκλήματα μίσους (εξαιτίας σεξουαλικού προσανατολισμού) όπως σωματικές επιθέσεις, ξυλοδαρμούς, ακόμη και φόνο. Τα άτομα που ενεργούν με τέτοιους τρόπους χαρακτηρίζονται ως ομοφοβικά.

Ο τρόπος εκδήλωσης ομοφοβικών τάσεων ποικίλλει ανάλογα με το κάθε άτομο, ωστόσο σύμφωνα με τη θεωρία του Gordon Allport (1979) υπάρχει μια τυπική Κλίμακα Προκατάληψης που περιλαμβάνει πέντε βαθμούς αρνητικής δράσης, από τη λιγότερο ενεργητική στην περισσότερη:

- *Αρνητική φρασεολογία (λεκτική βία)*: κατασκευάζουν αστεία ανέκδοτα εις βάρος των ομοφυλοφίλων ενώ φαίνεται να εκφράζονται με υποτιμητικές λέξεις για το γκέι πληθυσμό (Pierson & Thomas, 2002). Η αρνητική φρασεολογία συμβάλλει επίσης στην δημιουργία αρνητικών στερεοτύπων και εικόνων και αποτελεί τη βάση για τα επόμενα στάδια.
- *Αποφυγή* : άτομα της πλειονότητας αποφεύγουν ενεργά τη συναναστροφή με το γκέι πληθυσμό. Οι φορείς της προκατάληψης δεν προκαλούν άμεσα βλάβη, αλλά συντελούν στην απομόνωση και την περιθωριοποίηση των ομοφυλοφίλων.
- *Διακρίσεις* : τα ομοφυλόφιλα άτομα υφίστανται κοινωνικές διακρίσεις και ρατσισμό στην εύρεση εργασίας τους, στο τομέα της εκπαίδευσης, της

περίθαλψης ακόμα και της ψυχαγωγίας. Στερούνται τα πολιτικά τους δικαιώματα.

- *Σωματικές επιθέσεις*: Άσκηση ή απειλή άσκησης βίας
- *Εξολόθρευση*: επίθεση με σκοπό τη κακοποίηση, ακόμα και μέχρι θανάτου (Μιχοπούλου, 2014).

Άτομα που υφίστανται προκατάληψη και εκδηλώσεις ομοφοβίας αναπτύσσουν συχνά άμυνες, που μπορούν να πάρουν πολλές μορφές, ανάλογα με την προσωπικότητα του κάθε ατόμου. Οι άμυνες αυτές μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει μηχανισμούς επιθετικούς και εξωστρεφείς που εστιάζουν στην πηγή της καταπίεσης, ενώ η δεύτερη πιο εσωστρεφείς μηχανισμούς. Στην πρώτη κατηγορία το άτομο κατηγορεί τους εξωγενείς παράγοντες των προβλημάτων του ενώ στη δεύτερη είτε κατηγορεί άμεσα τον εαυτό του, είτε επιχειρεί να αναλάβει την ευθύνη (χωρίς να του αναλογεί) για να προσαρμοστεί στην κατάσταση. Συχνά το ομοφυλόφιλο πρόσωπο καταπιέζει την ερωτική του επιθυμία και στερεί από τον εαυτό του τον ομοφυλοφιλικό έρωτα προσπαθώντας να διατηρήσει τις άμυνες του απέναντι σε αυτούς τους εξωγενείς παράγοντες (Μιχοπούλου,2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

3.1. Ελληνική Νομοθεσία

Είναι γεγονός, ότι οι ομοφυλόφιλοι, αποτελούν κατηγορία προσώπων, τα οποία υφίστανται ακόμη και σήμερα διακριτική μεταχείριση και είναι σαφές ότι δεν αποτελούν κατηγορία πολιτών με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ούτε ανήκουν σε ειδική κοινωνική τάξη, όπως οι εργάτες, ούτε έχουν την ίδια φυλετική προέλευση, όπως οι έγχρωμοι πληθυσμοί. Οι ομοφυλόφιλοι ανήκουν στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και σε αντίθεση με άλλες ευπαθείς ομάδες προσώπων, ανήκουν σε όλες τις φυλές, σε όλες τις κοινωνικές ή επαγγελματικές τάξεις, σε όλα τα μορφωτικά επίπεδα και σε όλες τις ηλικίες. Η «διαφορετικότητά» τους αφορά προσανατολισμούς που ανάγονται στον ιδιωτικό και όχι στον δημόσιο βίο και, θεωρητικά, δεν αφορούν κανένα (Παπαζήση, 2000:33).

Έως και σήμερα, δίνονται μάχες απέναντι στη νομιμοποίηση των μη συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων. Το νομικό καθεστώς στην Ελλάδα σχετικά με τους ομοφυλόφιλους είναι σχεδόν «εχθρικό» και η ελληνική κοινωνία αρκετά συντηρητική. Χωρίς να είναι παράδοξο θα μπορούσε να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα πιο συχνή είναι η συμβίωση ομοφύλων ζευγαριών παρά ετερόφυλων. Η ελεύθερη συμβίωση γενικά δεν αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο και επομένως δε συνιστά κοινωνικό πρόβλημα που να επιζητά λύση (Παπαζήση, 2000).

Σύμφωνα με την έρευνα «Η ομοφοβία στην Ελλάδα» του Ινστιτούτου για τα δικαιώματα, την ισότητα και την ετερότητα η Ελλάδα ήταν μέσα στις χώρες στις οποίες οι διακρίσεις με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό είναι πιο διαδομένες (73%, έναντι 51% του Ευρωπαϊκού μέσου όρου). Πιο συγκεκριμένα η αναφερόμενη έρευνα έδειξε ότι μόλις το 17% του δείγματος είχε φίλους ομοφυλόφιλους, το 84% είχε διαφωνία για το γάμο μεταξύ ομοφυλοφίλων και το 89% του δείγματος είχε διαφωνία στην υιοθεσία παιδιού από ομοφυλόφιλο ζευγάρι (i-RED, 2009).

Η διάταξη του άρθρου 22 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρεται στο δικαίωμα κοινωνικής προστασίας κάθε ατόμου, ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, στις υποχρεώσεις του κράτους και τη διεθνή συνεργασία. Είναι αυτονόητο λοιπόν, ότι η διάταξη αυτή «καταδικάζει» τις διακρίσεις οι οποίες τυχόν εμποδίζουν το κάθε άτομο να αναπτύξει τις ικανότητές του

και να ικανοποιήσει τις ανάγκες του (προσωπικές, κοινωνικές, επαγγελματικές) καθώς και τις σεξουαλικές προτιμήσεις του (Παπαζήση, 2000:32). Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το άρθρο 9 του χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων που ορίζει ότι *«το δικαίωμα γάμου και το δικαίωμα ίδρυσης οικογένειας διασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκηση τους»*. Το εν λόγω άρθρο αφήνει την πρωτοβουλία αναγνώρισης ή μη των ομοφυλοφιλικών σχέσεων και ως ποιο βαθμό στα κράτη-μέλη. Δεν τίθεται λόγος για ετεροφυλοφιλία, γεγονός που αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο προστασίας των ομοφυλοφιλικών σχέσεων (Κωνσταντινίδου, 2010).

Στην Ελλάδα, το άρθρο 5 του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει την ίση μεταχείριση των πολιτών από το κράτος, ως μελών του κοινωνικού συνόλου, καθώς και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους (Σύνταγμα της Ελλάδος, 2001). Συμπλήρωμα ή συνέχεια της προστασίας της προσωπικής ελευθερίας δηλαδή, της φυσικής, σωματικής ελευθερίας του ατόμου αποτελεί το δικαίωμα στη προστασία της γενετικής ταυτότητας που κατοχυρώνεται, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, στο εδ.α' της νέας παρ.5 του άρθρου 5 του συντάγματος (Χρυσόγονος, 2006).

Η σύγχρονη τάση στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και στις Η.Π.Α., είναι αφ' ενός η προστασία του δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής των σεξουαλικών τάσεων, ως ειδική έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου και του πολίτη, και αφ' ετέρου η αναγνώριση και καταχώριση των ομοφυλοφιλικών συμβιώσεων με αναλογική εφαρμογή των διατάξεων για τις σχέσεις μεταξύ των συζύγων. Αρκετά ευρωπαϊκά κράτη έχουν ήδη θεσπίσει νόμους με τους οποίους αντιμετωπίζουν ζητήματα σχετικά με την ίση μεταχείριση των πολιτών με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις (Παπαζήση, 2000:34).

Σε αντίθεση με τον συνταγματικά μη κατοχυρωμένο σεβασμό των σεξουαλικών προτιμήσεων ως έκφρασης της προσωπικότητας, οι αστικές νομοθεσίες πολλών ευρωπαϊκών χωρών περιέχουν νομοθετήματα που πραγματώνουν αυτή την ισότητα. Οι νόμοι αυτοί που γίνονται ολοένα και περισσότεροι στις χώρες της Ευρώπης και είναι πρωτόποροι για τον κόσμο, αναγνωρίζουν την ομοφυλική συμβίωση ως έννομη σχέση. Η συμβίωση επιφέρει έννομα αποτελέσματα ανάλογα με αυτά του γάμου. Το σύμφωνο συμβίωσης δεν διεξάγεται με τη μορφή πολιτικού γάμου αλλά ούτε και με τη μορφή θρησκευτικού. Συνήθως απαιτείται ο ένας από τους δύο συμβιούντες να έχει την ιθαγένεια της χώρας και τη μόνιμη κατοικία του σε αυτήν (Παπαζήση, 2000).

Η πρώτη χώρα στο κόσμο που αναγνώρισε νομοθετικά τη νομιμότητα της καταχώρησης ομοφυλοφιλικών συμβιώσεων ήταν η Δανία. Με το νόμο 372/1.6.1989 που τέθηκε σε ισχύ την 1.10.1989 αναγνωρίστηκε στη Δανία η ομοφυλοφιλική συμβίωση με τη δυνατότητα καταχώρησής της σε δημόσια βιβλία και με τυπικό που αντιστοιχεί στον πολιτικό γάμο (Παπαζήση, 2000:42).

Στην Ευρώπη εννέα χώρες (Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Ισλανδία, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία) επιτρέπουν τον πολιτικό γάμο ομόφυλων ζευγαριών. Μέχρι τις αρχές του 2015, δεκατρείς είναι οι χώρες που αναγνωρίζουν δικαιώματα στα ομόφυλα ζευγάρια μέσω συμφώνων συμβίωσης (Αυστρία, Φινλανδία, Γερμανία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Λίχτενσταϊν, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ανδόρα, Τσεχία, Κροατία, Λουξεμβούργο, Σλοβενία). Σε αυτές τις χώρες ανήκουν πλέον η Ελλάδα και η Ιταλία, οι οποίες ενέκριναν με τη σειρά τους το σύμφωνο συμβίωσης, η πρώτη στα τέλη του έτους 2015 και η δεύτερη το Φλεβάρη του 2016. Αξίζει να σημειωθεί πως στις περισσότερες αν όχι σε όλες τις χώρες, το σύμφωνο θεσμοθετήθηκε για να καλύψει κυρίως τα ομόφυλα ζευγάρια (Αυλωνίτης & Φώσκολος, 2015).

Αντιστάσεις βέβαια υπάρχουν ακόμη στο ζήτημα της υιοθεσίας. Αρκετές ωστόσο χώρες επιτρέπουν στους ομοφυλόφιλους να υιοθετούν βιολογικά ή υιοθετημένα παιδιά των συντρόφων τους, ενώ κάποιες επιτρέπουν σε μεμονωμένα άτομα να υιοθετούν. Σε λίγες χώρες (Ισλανδία, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία κ.ά.) επιτρέπεται η από κοινού υιοθεσία σε ομόφυλα ζευγάρια. Στην Αμερική η ομοφυλοφιλία θεωρείται ακόμη παράνομη σε 11 χώρες, ενώ πέντε χώρες έχουν αναγνωρίσει το δικαίωμα στον πολιτικό γάμο (Αργεντινή, Ουρουγουάη, Καναδάς, Πολιτείες των ΗΠΑ και τμήματα του Μεξικού). Στη Βραζιλία, στην Κολομβία και στο Εκουαδόρ αναγνωρίζονται δικαιώματα συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια. Ολοένα και περισσότερες χώρες προχωρούν στην αναγνώριση των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων, με την Ευρώπη να κρατά τα πρωτεία σε ολόκληρο τον κόσμο. Παρά τις σθεναρές αντιστάσεις των όπου γης συντηρητικών πολιτικών δυνάμεων, η επιχειρηματολογία περί ισονομίας αλλά και οι δικαστικές διεκδικήσεις οδηγούν αρκετές χώρες σε σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις (Αυλωνίτης & Φώσκολος, 2015).

Στην Ελλάδα, έπειτα από πολλές μάχες απέναντι στη νομιμοποίηση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων, εγκρίθηκε το σύμφωνο συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια, στα τέλη του έτους 2015. Το πρώτο σύμφωνο συμβίωσης ομοφυλόφιλων στην Ελλάδα έχει ημερομηνία 25/01/2016, πρώτη ημέρα εφαρμογής

του σχετικού νόμου, το οποίο υπέγραψε συμβολικά στο Δημαρχιακό Μέγαρο, ο Δήμαρχος Αθηναίων Καμίνης Γ. για ένα ομόφυλο ζευγάρι, έναν γιατρό και έναν εκπαιδευτικό. Ο κ. Καμίνης, κατά την τελετή της υπογραφής, εξέφρασε τις ευχές του, σημειώνοντας ότι «η σημερινή πρώτη ημέρα εφαρμογής του νόμου, είναι πολύ σημαντική για τα δικαιώματα στην Ελλάδα και την εναρμόνιση της χώρας μας με τη διεθνή πραγματικότητα» (Κυρίτση, 2016). Δίνεται πλέον η δυνατότητα και στα ζευγάρια του ίδιου φύλου να έχουν κληρονομικά, ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα ο ένας από τον άλλο, ωστόσο, ο νόμος δεν προβλέπει δυνατότητα υιοθεσίας στα ομόφυλα ζευγάρια, κάνοντας σαφή διαχωρισμό από τα ετερόφυλα. Με άλλα λόγια, εάν ένας από τους δύο συντρόφους αποκτήσει παιδί, ο άλλος σύντροφος δεν έχει απολύτως κανένα δικαίωμα σε ότι αφορά την ανατροφή του, ενώ δεν αναγνωρίζεται η σχέση τους (Γιαννάρου, 2016). Το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης για ομοφυλόφιλα ζευγάρια είχε τεθεί σε δημόσια διαβούλευση με τη νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υπό τον τίτλο «Σύμφωνο συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις».

Το νομοσχέδιο αυτό, όπως αναφέρεται και στη σχετική ανακοίνωση του υπουργείου Δικαιοσύνης αποτελεί τομή για δυο κυρίως λόγους. Ο ένας είναι η άρση των διακρίσεων σε βάρος των πολιτών της κοινωνίας λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και η θεσμική αναγνώριση προσωπικών σχέσεων οι οποίες βρίσκονταν ως τώρα σε μια γκρίζα ζώνη θεσμικής άρνησης, σε αντίθεση με τις αρχές της ισότητας, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και του σεβασμού της ετερότητας. Ο δεύτερος λόγος είναι η γενικότερη αναβάθμιση του συμφώνου συμβίωσης, καθώς αναγνωρίζονται οι οικογενειακοί δεσμοί μεταξύ των μερών και οι συνέπειές του ενισχύονται. Με βάση το νομοσχέδιο του υπουργείου, δίνεται η δυνατότητα από εδώ και στο εξής τα ομόφυλα ζευγάρια πέρα από τη σύναψη του συμφώνου συμβίωσης να έχουν και περιουσιακά ή κληρονομικά δικαιώματα. Όμως, πέρα από τα ομόφυλα ζευγάρια το νομοθέτημα για το σύμφωνο συμβίωσης που συμπληρώνει την ισχύουσα νομοθεσία μετά από επτά χρόνια και περίπου ενάμισι χρόνο από την καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ρυθμίζει με ουσιαστικότερο τρόπο και τις σχέσεις των ετερόφυλων που επιλέγουν το σύμφωνο συμβίωσης αντί του γάμου (Μάνδρου, 2015).

Το νομοθέτημα ρυθμίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη σύναψη του συμφώνου συμβίωσης. Απαιτείται συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξαρτήτως

φύλου, η οποία καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Η ισχύς της συμφωνίας αρχίζει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου στο ληξιαρχό του τόπου κατοικίας τους, το οποίο καταχωρίζεται σε ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου. Για τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης απαιτείται πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα. Δεν επιτρέπεται η σύναψη συμφώνου αν υπάρχει γάμος ή σύμφωνο συμβίωσης των ενδιαφερόμενων προσώπων ή του ενός από αυτά, μεταξύ συγγενών εξ αίματος σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και εκ πλαγίου μέχρι και τον τέταρτο βαθμό, καθώς και μεταξύ συγγενών εξ αγχιστείας σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και τέλος μεταξύ εκείνου που υιοθέτησε και αυτού που υιοθετήθηκε. Η παράβαση των διατάξεων συνεπάγεται την ακυρότητα του συμφώνου συμβίωσης. Ακυρότητα συνεπάγεται και η εικονικότητα του συμφώνου. Το νομοσχέδιο αποδίδει περιουσιακά και κληρονομικά δικαιώματα στα ζευγάρια που συνάπτουν το σύμφωνο συμβίωσης. Επίσης, θα δοθούν και ασφαλιστικά-συνταξιοδοτικά δικαιώματα τα οποία θα ρυθμιστούν με προεδρικό διάταγμα που σύμφωνα με τη σχετική διάταξη θα εκδοθεί εντός έξι μηνών από την ημέρα που ο νόμος τέθηκε σε ισχύ (Τζουμερκιώτη, 2015).

Επίσης, το έντυπο της φορολογικής δήλωσης από εδώ και στο εξής θα είναι προσαρμοσμένο στα νέα κοινωνικά δεδομένα που διαμορφώνονται με την θεσμοθέτηση του συμφώνου συμβίωσης. Από φέτος θα υποβάλλουν κοινή φορολογική δήλωση και τα ομόφυλα ζευγάρια που εξομοιώνονται φορολογικά με τους έγγαμους, δηλαδή αποκτούν δικαιώματα φορολογικών απαλλαγών και λήψης κοινωνικών επιδομάτων ίδια με αυτά των εγγάμων. Στο πλαίσιο αυτό, στη δεξιά στήλη κάθε σελίδας του Ε1, όπου κάθε χρόνο η έγγαμη σύζυγος δήλωνε τα δικά της εισοδήματα και λοιπά πληροφοριακά στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα για τον υπολογισμό του φόρου επί των εισοδημάτων της, μπορεί φέτος να δηλώνει αντίστοιχα στοιχεία και κάθε γυναίκα που δεν είναι έγγαμη αλλά έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης με τον άνδρα σύντροφό της, αλλά και ο ένας εκ των δύο ομόφυλων συντρόφων που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης. Η εξέλιξη αυτή σημαίνει πλέον την πλήρη εξίσωση των ετερόφυλων και ομόφυλων ζευγαριών με τους έγγαμους συζύγους ως προς τα πάσης φύσεως δικαιώματα φορολογικών απαλλαγών και λήψης κοινωνικών επιδομάτων που απολαμβάνουν οι τελευταίοι. Ειδικότερα, τα - ετερόφυλα και ομόφυλα - ζευγάρια που συνδέονται με σύμφωνο συμβίωσης εφόσον έχουν και προστατευόμενα τέκνα καθίστανται δικαιούχοι επιδομάτων τέκνων, ενώ για να κριθεί εάν είναι δικαιούχοι διαφόρων άλλων

κοινωνικών επιδομάτων (επιδόματος θέρμανσης, επιδότησης ενοικίου κ.λπ.) θα λαμβάνονται υπόψη και γι' αυτούς τα εισοδηματικά κριτήρια που ισχύουν για τους έγγαμους, τα οποία είναι υψηλότερα από αυτά που ισχύουν για τους άγαμους. Επιπλέον, οι έχοντες συνάψει σύμφωνο συμβίωσης δικαιούνται και πιο υψηλών αφορολογήτων ορίων για αγορά πρώτης κατοικίας, γονικές παροχές και δωρεές ακίνητης περιουσίας σε σύγκριση με τους άγαμους, καθώς και σ' αυτές τις περιπτώσεις εξομοιώνονται με τους έγγαμους (Ελευθερόγλου, 2016).

Το σύμφωνο συμβίωσης αποτελεί ένα σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση της ισονομίας και των δικαιωμάτων. Για πρώτη φορά στην Ελλάδα, οι ομόφυλες σχέσεις αναγνωρίζονται νομικά και αποκτούν καθεστώς οικογένειας και δικαιώματα ανάλογα με αυτά του γάμου (φορολογικά, εργασιακά, συνταξιοδοτικά, κληρονομικά), με σημαντική εξαίρεση τη ρύθμιση ζητημάτων που αφορούν τα παιδιά των ομόφυλων οικογενειών. Ανακεφαλαιώνοντας, η Ελλάδα είναι μια χώρα που διατηρεί μέχρι και σήμερα τις ηθικές της αξίες όπως και τις κοινωνικές της δομές. Η νομοθεσία μόνο το πλαίσιο μπορεί να αποτελέσει, το οποίο είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη του περιεχομένου, σαν τις ράγες που είναι απαραίτητες για τη λειτουργία του συρμού. Αν και το πως θα λειτουργήσει είναι άλλο θέμα. Όταν όμως αλλάζει κάθε χρόνο το σκηνικό δίπλα μας, πόσο ακόμη θα διατηρούμε τις παλιές μας αντιλήψεις και προκαταλήψεις; (Παπαζήση, 2000)

3.2. Η δεοντολογία της κοινωνικής εργασίας και τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Οι ομοφυλόφιλοι δεν αποτελούν μια κοινωνική ομάδα με κοινή οικονομική βάση ή κοινό κοινωνικό status. Παρόλο που ομοφυλόφιλους και λεσβίες βρίσκουμε σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, σε όλα τα επαγγέλματα, σε όλες τις φυλές και τα έθνη, σε όλες τις ιδεολογίες και θρησκείες τοποθετούνται στο περιθώριο αναγκασμένοι να κρύβουν τη ταυτότητα τους και να υφίστανται ποικίλες προκαταλήψεις, διακρίσεις, παρενοχλήσεις και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους (Σκουτάρη, 2005).

Σύμφωνα με την Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (IFSW, 2014) και του Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW, 2014) «Η Κοινωνική Εργασία ορίζεται ως εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους».

Η κοινωνική εργασία, αναγνωρίζει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να συνοδοιπορούν με τη συλλογική ευθύνη. Ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη πειθαρχεί σε ένα επιστημονικό σύστημα, το οποίο βασίστηκε εξ αρχής στις αξίες, στις αρχές και στους κανόνες που απορρέουν από τα ανθρωπιστικά και δημοκρατικά ιδεώδη και από τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι αξίες αυτές ύστερα από επεξεργασία και προσαρμογή έχουν περιληφθεί στους εθνικούς και τους διεθνείς κώδικες δεοντολογίας, τους οποίους τηρούν, περιφρουρούν και διαδίδουν οι κοινωνικοί λειτουργοί κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους. Οι εν λόγω κώδικες περιλαμβάνουν τις αρχές, τις αξίες και τους κανόνες που ρυθμίζουν τις ιδιαίτερες μορφές των δραστηριοτήτων τις οποίες φέρνουν εις πέρας οι κοινωνικοί λειτουργοί, καθώς και την αλληλενέργεια, την ειδικευμένη δηλαδή μορφή αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται στο πλαίσιο της επαγγελματικής σχέσης (Καλλινικάκη, 2011:108).

Στην Ελλάδα, ο κώδικας δεοντολογίας της κοινωνικής εργασίας ψηφίστηκε από τη γενική συνέλευση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος (ΣΚΛΕ). Ο διεθνής κώδικας υιοθετήθηκε από την Διεθνή Ομοσπονδία των Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW) και από τη Διεθνή Ένωση των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW) το 2004. Το υλικό και των δυο κωδικών χωρίζεται σε δυο μέρη. Το πρώτο αφορά τη παρουσίαση του επαγγέλματος, ενώ το δεύτερο περιγράφει τους κανόνες δεοντολογίας που διέπουν τις ευθύνες και τη σχέση του κοινωνικού λειτουργού με το επάγγελμα, τους αποδέκτες, την υπηρεσία όπου εργάζεται και με την κοινότητα. Και οι δυο κώδικες έχουν τόνο επιταγής στο περιεχόμενο τους (Καλλινικάκη, 2011).

Τόσο στον διεθνή όσο και στον ελληνικό κώδικα δεοντολογίας αναφέρεται ότι είναι ευθύνη των κοινωνικών λειτουργών να προάγουν την κοινωνική δικαιοσύνη τόσο σε επίπεδο ατόμου, όσο και σε επίπεδο κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν ευθύνη να καταπολεμούν τις κοινωνικές διακρίσεις οι οποίες σχετίζονται με τη σωματική επάρκεια, την υγεία, τις πολιτισμικές καταβολές, το φύλο, την έγγαμη σχέση, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, τις πολιτικές απόψεις, το χρώμα του δέρματος, τα φυλετικά ή τα σωματικά χαρακτηριστικά, το σεξουαλικό προσανατολισμό ή τα θρησκευτικά πιστεύω (Καρπέτης, 2010).

Οι ομοφυλόφιλοι/ες βιώνουν την περιθωριοποίηση και ισοπέδωση στα πλαίσια της κοινωνίας απ' τη στιγμή που είναι αναγκασμένοι/ες να κρύβουν την ταυτότητά τους και να υφίστανται ποικίλες προκαταλήψεις, διακρίσεις, παρενοχλήσεις και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους (Σκουτάρη, 2005). Στις σύγχρονες κοινωνίες προβάλλεται ολοένα και πιο επιτακτικά το αίτημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της καταπολέμησης των κάθε είδους διακρίσεων εις βάρος του ατόμου (Κονσούλη, 2007).

Η κοινωνική εργασία βασίζεται στο σεβασμό της εγγενούς αξίας και αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων, του σεβασμού της διαφορετικότητας καθώς και των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτές τις αξίες. Οι κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να υποστηρίζουν και να υπερασπίζονται τη σωματική, ψυχική (συναισθηματική), πνευματική ακεραιότητα και ευημερία των εξυπηρετούμενων (Καρπέτης, 2010). Δεν είναι χρέος μόνο των κοινωνικών λειτουργών να προασπίζονται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, είναι χρέος ολόκληρης της πολιτείας. Το ζητούμενο δεν είναι αν οι ομοφυλόφιλοι κι οι λεσβίες αποτελούν το 10% ή το 50% ή έστω το 1% μιας κοινωνίας αλλά το αν και κατά πόσο στα πλαίσια της κοινωνίας αυτής κατοχυρώνονται ίσα δικαιώματα κι ελευθερίες για όλους τους

πολίτες ανεξαιρέτως και άσχετα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή οποιοδήποτε άλλο γνώρισμα κάθε κατηγορίας ανθρώπων. Μια πολιτεία που στηρίζεται στις αρχές της ισονομίας θα πρέπει να μεριμνά για τον σεβασμό και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων όλων των πολιτών της (Σκουτάρη, 2007).

3.3. Ο ρόλος της Θρησκείας: Η στάση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας στην Ελλάδα για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Ένα ευαίσθητο θέμα για όλες σχεδόν τις σύγχρονες μεγάλες θρησκείες είναι αυτό της ομοφυλοφιλίας. Η ελληνική κοινωνία είναι ιδιαίτερα αυστηρή. Οι βασικές της αρχές «Πατρίς–Θρησκεία–Οικογένεια» δεν επιδέχονται ούτε αμφισβητήσεις ούτε παρεκκλίσεις. Οι άνθρωποι που ξεφεύγουν από τα συγκεκριμένα πρότυπα συνήθως περιθωριοποιούνται ή και στιγματίζονται (Σκουτάρη, 2004).

Κυρίαρχη κοινωνική αξία αποτελούσε ανέκαθεν η αξία της αναπαραγωγής του είδους, με άλλα λόγια, η τεκνοποίηση. Βάσει αυτής της αξίας λοιπόν, οι κοινωνίες έμαθαν να αποδίδουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα στην ετεροφυλοφιλία που οδηγούσε στην αναπαραγωγή του είδους και υποτιμούσαν, υποβίβαζαν ή ακόμα και κατέκριναν και τιμωρούσαν τον έρωτα που δεν οδηγούσε στην αναπαραγωγή του είδους και συγκεκριμένα την ομοφυλοφιλία. Έτσι λοιπόν, υπήρχαν και υπάρχουν ακόμα κοινωνίες που ολόκληρο το πλέγμα της κουλτούρας τους, η ιδεολογία, η θρησκεία, ο τρόπος ζωής, τα ήθη και οι συνήθειες των ανθρώπων ήταν και είναι προσανατολισμένα στη «φυσιολογική» ετερόφυλη σεξουαλικότητα της αναπαραγωγής του είδους και είτε αγνοούν, είτε παραγνωρίζουν, είτε καταδικάζουν και τιμωρούν ακόμα, τις μη «φυσιολογικές» άλλες ερωτικές και σεξουαλικές εκφράσεις, ανάμεσά τους και τον ομοερωτισμό. Από την εποχή της επικράτησης κάποιων θρησκευμάτων, όπως του ιουδαϊσμού, του χριστιανισμού και του ισλαμισμού, ο έρωτας θεωρήθηκε αμαρτία και γινόταν αποδεκτός μόνο στα πλαίσια του γάμου και με στόχο την αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους (Σκουτάρη, 2005).

Σύμφωνα με την ΟΛΚΕ² πολλοί θεωρούν ότι η ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία γιατί αντιτίθεται στην φυσική τάξη, καθώς από σχέσεις ατόμων του ίδιου φύλου δεν μπορεί να γεννηθούν παιδιά. Είναι ευρέως γνωστό, ότι η θρησκεία ασχολείται με μεταφυσικά ζητήματα και όχι με την φύση. Η μελέτη της φύσης είναι ευθύνη των επιστημόνων (φυσικών, χημικών, βιολόγων, γενετιστών, κτλ) και αυτοί έχουν

---

² Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας

αποφανθεί για την φυσικότητα της ομοφυλοφιλίας και την φυσική της κανονικότητα. Επίσης, η αδυναμία απόκτησης παιδιών είναι πρόβλημα που αντιμετωπίζουν και πολλά ετερόφυλα ζευγάρια, ενώ η σεξουαλική πράξη για τους περισσότερους ανθρώπους τις περισσότερες φορές δεν έχει ως στόχο την αναπαραγωγή. Παγκοσμίως πάντως, το θέμα της ομοφυλοφιλίας ως αμαρτία έχει διχάσει πάρα πολλά δόγματα και θα συνεχίσει για πολλές δεκαετίες ακόμα. Αξίζει να τονιστεί ότι σε άλλα δόγματα επιτρέπεται να χειροτονούνται ιερείς λεσβίες, γκέι και αμφί, ενώ σε άλλα η ομοφυλοφιλία θεωρείται από τις χειρότερες αμαρτίες και τιμωρείται με θάνατο.

Η θέση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα αρνητική ως προς τους ομοφυλόφιλους. Την ίδια περίπου αντίληψη έχουν υιοθετήσει όλες οι Ορθόδοξες Εκκλησίες. Η ΟΛΚΕ, επισημαίνει πως η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία επιτρέπει στις λεσβίες, τους γκέι και τους/τις αμφί να γίνονται μέλη, θεωρεί όμως την ομοφυλοφιλία και την αμφισεξουαλικότητα αμαρτία και πιστεύει ότι κάθε σεξουαλική δραστηριότητα εκτός γάμου είναι ανήθικη. Για τους ομοφυλόφιλους προτείνει μια ζωή χωρίς σεξουαλική δραστηριότητα και καταδικάζει απερίφραστα το γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Η θρησκευτική προκατάληψη για την ομοφυλοφιλία δεν είναι φαινόμενο σημερινό. Για πολλούς αιώνες μετά την γέννηση του Ιησού η ομοφυλοφιλία γινόταν ανεκτή και μάλιστα επιτρεπόταν ένα είδος «γάμου» μεταξύ αντρών που λεγόταν «αδελφοποίηση». Μετά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες και αφού είχαν εξαλειφθεί σε μεγάλο βαθμό οι αρχαιοελληνικές παραδόσεις, η εκκλησία καταδικάζε απερίφραστα την ομοφυλοφιλία.

Στις μέρες μας η στάση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας εξακολουθεί να είναι «επιθετική», ειδικά έπειτα από την αναγνώριση του σύμφωνου συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια. Μια μικρή μερίδα ιεραρχών επιχείρησε να δώσει τον τόνο στη δημόσια συζήτηση, απορρίπτοντας εκ προοιμίου την ομοφυλοφιλία σαν κάτι μη φυσιολογικό και εξοβελιστέο από τη δημόσια ζωή (Αγγελίδης, 2015). Αξιοσημείωτα παραδείγματα αποτελούν οι δηλώσεις των ιερέων της Εκκλησίας, όταν το νομοσχέδιο για το σύμφωνο συμβίωσης είχε τεθεί σε δημόσια διαβούλευση, αναμένοντας την έγκρισή του.

Την εναντίωσή του στην ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης ως νόμο του κράτους καθώς και στην επέκτασή του για τα ομόφυλα ζευγάρια, εξέφρασε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Ιερώνυμος σε τηλεοπτική του συνέντευξη στο Mega. Ανέφερε χαρακτηριστικά: «Ένα τέτοιο θέμα, που είναι προσωπική επιλογή κάποιων ανθρώπων, πρέπει να μπει στο οικογενειακό δίκαιο;

Πρέπει να πάει στη Βουλή και να γίνει νόμος του κράτους; πρέπει να σκεφτούμε και τη μελλοντική οικογένεια». Επίσης, τόνισε πως για την εκκλησία η ένωση άνδρα και γυναίκας μέσα από το μυστήριο του γάμου είναι ιερή και πως άλλες μορφές συμβίωσης δεν συνάδουν με τη διδασκαλία της.³

Ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος και ο Πειραιώς Σεραφείμ είναι οι δύο ιεράρχες που έχουν απασχολήσει συχνότερα τη δημοσιότητα με δηλώσεις που αφορούν την τρέχουσα πολιτική επικαιρότητα με αντισημιτικά και ομοφοβικά μηνύματα (Τσίτσας, 2016). Ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, κ. Άνθιμος καλεσμένος σε τηλεοπτική εκπομπή του ΣΚΑΙ μίλησε για το σύμφωνο καθώς και τη παρέλαση των ομοφυλόφιλων το λεγόμενο gay pride , που θα γινόταν εκείνες τις μέρες στη πόλη της Θεσσαλονίκης. Δήλωσε τα εξής: «Αυτά δεν έχουν γίνει ποτέ στους αιώνες, διαφήμιση και παρέλαση των ανθρώπων οι οποίοι ζουν σε μια κατάσταση παρανομίας, αφύσικη. Ο Θεός τον αγαπάει και του δίνει αφορμές για να μετανοήσει. Από εκεί και πέρα έχει την ευθύνη του. Δεν μπορεί όμως να του αναγνωρίσει αυτό που λέμε εμείς "πολύ καλά κάνει". Σαν ανθρώπους τους τιμάμε, τους αγαπάμε, διαφωνούμε με την αμαρτία τους της οποίας δεν δεχόμαστε τη διαφήμιση και μάλιστα εντός του χώρου που για μας είναι πνευματική δικαιοδοσία μας (Τσίτσας, 2016). Είναι μια αηδία και μία παράβαση των δεδομένων από 2.000 χρόνια της πνευματικής μας ζωής, η οποία εντάσσεται μέσα στον χώρο όλων αυτών των εκτροπών που οδηγούν στην κατάσταση που βλέπουμε σήμερα σε όλη τη κοινωνία» (...) Σε ερώτηση της δημοσιογράφου αν οι ομοφυλόφιλοι είναι μέλη της κοινωνίας και πρέπει να έχουν ίσα δικαιώματα με τα ομόφυλα ζευγάρια, ο κ. Άνθιμος απάντησε: «Βεβαίως και είναι μέλη και σε άλλα πράγματα είναι μέλη της κοινωνίας αλλά δεν βγαίνουν να κάνουν τις ανάγκες τους στο δρόμο. Το θέμα των δικαιωμάτων είναι αποκλειστική υπόθεση της διοικούσας πολιτείας (...) Από εκεί και πέρα δικαιούμεθα να έχουμε και κάποιος άλλοι άποψη και να λέμε ότι αυτό είναι ένα δείγμα της εποχής μας, ένα καινούριο πρόβλημα της εποχής μας». Στη συνέχεια, απαντώντας σε σχετική ερώτηση για το αν έχουν θέση στον χριστιανικό κόσμο ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης δήλωσε: «Αυτά τα ερωτήματα, είναι λανθασμένα και πρωτοφανή. Απορρίπτουμε τις πράξεις, όχι τους ανθρώπους (...) αυτή η επίδειξη είναι στοιχείο διαφθοράς και κάμψεως της ελληνικής κοινωνίας». Κλείνοντας τον λόγο του, συγκρίνει την κοινότητα των ομοφυλόφιλων με αυτήν των εγκληματιών και

---

³ <https://www.youtube.com/watch?v=riEjm796wGA>

αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: «Το θέμα είναι πάρα πολύ σοβαρό, πάρα πολύ σημαντικό και η πράξη αυτής της δημοσιότητας. Δεν είναι άνθρωποι και οι εγκληματίες που είναι στις φυλακές; Μπορούμε να κάνουμε μια παρέλαση στην καρδιά της Ομόνοιας, στην Αθήνα, στη Σταδίου; Δεν μπορούμε να το κάνουμε. Αυτό όμως εδώ έχει ηθική έννοια, δεν έχει έννοια περιορισμού των δικαιωμάτων των ανθρώπων. Όπως εκείνος νομίζει ότι μπορεί να το κάνει αυτό δημόσια, η μεγάλη κατηγορία των ανθρώπων που σκέφτονται και με τις αρχές της θρησκείας και της κοινωνίας μέχρι σήμερα λέει “ε δεν θέλουμε και δημοσιότητα”».⁴

Ο Μητροπολίτης Πειραιώς κ. Σεραφείμ, μιλώντας στην εκπομπή «Ανατροπή» του τηλεοπτικού σταθμού MEGA χαρακτήρισε το νομοσχέδιο για το Σύμφωνο Συμβίωσης ομόφυλων «ψευδεπίγραφο» και αντίθετο με τις αρχές της πίστεως και τόνισε ότι «θέλουν σήμερα να δημιουργήσουν ένα νέο είδος ανθρώπου που δεν υπάρχει στη φύση». Επισήμανε, πως «η Εκκλησία δεν έχει λόγο στα πολιτικά αλλά έχει στα ηθικά, δεν εκφράζει ομοφοβικό λόγο αλλά πνευματικό».⁵ Επίσης, χαρακτήρισε τους Έλληνες βουλευτές «εθελόδουλα πόνια και ανδρείκελα του διεθνιστικού σιωνιστικού συστήματος που θέλει να γκρεμίσει και να αποδομήσει τη χριστιανική Ευρώπη» (Τρίγκα, 2015).

Μία απίστευτη επίθεση κατά των ομοφυλόφιλων, αλλά και των βουλευτών που τάσσονται υπέρ τους συμφώνου συμβίωσης, εξαπέλυσε ο Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, Αμβρόσιος. Σε ένα πρωτοφανές ομοφοβικό παραλήρημα είχε γράψει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης: «Η ομοφυλοφιλία είναι εκτροπή από τους Νόμους της φύσεως! Είναι κοινωνικό κακούργημα! Είναι αμαρτία! Όσοι, λοιπόν, είτε την βιώνουν, είτε την υποστηρίζουν δεν είναι φυσιολογικοί άνθρωποι! Είναι αποβράσματα της Κοινωνίας! (Τερζής, 2015). Δεν δίστασε να επιτεθεί φραστικά σε όσους το υπερασπίστηκαν χαρακτηρίζοντάς τους «αποβράσματα, ανθρωπάρια και ξεφτυλισμένους» (Τσίτσας, 2016). Δυστυχώς, αδελφοί μου, σήμερα την Ελλάδα διοικούν και μερικά τέτοια ανθρωπάρια! Ασφαλώς αποτελούν μια μικρή μειοψηφία στο σύνολο των Μελών της Βουλής των Ελλήνων! (Τερζής, 2015). «Ε, λοιπόν, αυτούς τους ξεφτυλισμένους, φτύστε τους! Αποδοκιμάστε τους! Μαυρίστε τους! Δεν είναι άνθρωποι! Είναι εκτρώματα της φύσεως! Ψυχικά και

---

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=tyDa6bFIM2s>

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=5_U4ALYDpMc

πνευματικά πάσχουν! Είναι άτομα με νοητική διαταραχή! Δυστυχώς, αυτοί είναι τρις-χειρότεροι και πολύ πιο επικίνδυνοι από κάποιους που ζουν στα τρελοκομεία» (Τσίτσας, 2016). Υπάρχουν όμως! Είναι μερικά αποβράσματα της Κοινωνίας, περιθωριακοί άνθρωποι, ελαττωματίες, εξευτελισμένοι, άνθρωποι του σκότους οι οποίοι τώρα πια με την ευκαιρία της υπεροχής της αριστερής πτέρυγας σήκωσαν πια κεφάλι! Σας συμβουλεύω: Μη τους πλησιάζετε! Μη τους ακούτε! Μη τους εμπιστευέσθε! Είναι οι κολασμένοι της Κοινωνίας»! (Τερζής, 2015). Σφοδρές αντιδράσεις ακόμη και στο εσωτερικό της Εκκλησίας κατάφερε να προκαλέσει ο μητροπολίτης Καλαβρύτων Αμβρόσιος, με την απόφασή του να χτυπήσουν πένθιμα οι καμπάνες των ναών της μητρόπολής του σε ένδειξη διαμαρτυρίας για το σύμφωνο συμβίωσης (Τρίγκα, 2015).

Ο μητροπολίτης Κορίνθου Διονύσιος στον καθεδρικό ναό του Αγ. Παύλου υποδέχθηκε το νέο έτος αναφερόμενος στο σύμφωνο συμβίωσης και επιτέθηκε εναντίον του πρωθυπουργού λέγοντας: «Αν του έδινα ως ευχή και του έλεγα, να σε αξιώσει ο Θεός αφού έφερες τόσο μεγάλη πρόοδο, να παραστείς και στα συμβόλαια των παιδιών σου, τι θα μου έλεγε; Με ειρωνεύεσαι, με κατηγορείς; Ακριβώς αυτό του λέω. Ότι πρέπει να σεβόμαστε μερικά πράγματα στη ζωή μας και να δίνουμε καλά παραδείγματα. Δεν είναι καλά παραδείγματα αυτά (...) εκτραχύνουν τον άνθρωπο τέτοιες καταστάσεις». Οι δηλώσεις του προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις τόσο από τον πολιτικό κόσμο όσο και από κοινωνικές οργανώσεις. Την επόμενη μέρα σε τηλεοπτική του συνέντευξη εμφανίστηκε αμετανόητος δηλώνοντας: «Δεν έχω να ανασκευάσω τίποτα. Δεν στοχοποίησα τα παιδιά του πρωθυπουργού. Αν το εξέλαβαν έτσι, δυσκολεύομαι να ζητήσω συγνώμη. Δεν ξέρω αν ήταν επιτυχημένο το παράδειγμα. Το χρησιμοποίησα για να τον σοκάρω. Του είπα “για βάλε το πρόβλημα στο σπίτι σου με σεβασμό και αγάπη”» (Τσίτσας, 2016).⁶

Τέλος, ο μητροπολίτης Κονίτσης Ανδρέας έχει ταχθεί κατά της κάρτας του Πολίτη καθώς και του Συμφώνου Συμβίωσης για τα ομόφυλα ζευγάρια δηλώνοντας ότι «όσοι βουλευτές ψήφισαν αυτόν τον κατάπτυστο νόμο δεν θα γίνονται δεκτοί στην ακριτική μητρόπολή μου. Τελεία και παύλα» (Τσίτσας, 2016).

Τα παραπάνω αποσπάσματα δεν επιδιώκουν να αναιρέσουν τη σημασία της Εκκλησίας αλλά να καταδείξουν τη στάση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας απέναντι στο θέμα της ομοφυλοφιλίας. Η εκκλησία είναι ένας πολύ δυναμικός

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=6kk9vBt9Hw>

φορέας κοινωνικοποίησης και ιδιαίτερα σημαντικός στην Ελλάδα, διότι συμβάλλει δραστικά στη διαμόρφωση θετικών ή αρνητικών στάσεων. Τέτοιες αντιλήψεις προάγουν και αναπαραγάγουν ομοφοβικές συμπεριφορές στην κοινωνία.

3.4. Άλλες συναφείς έρευνες στο ΑΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης

Έρευνες έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά, οι οποίες διερευνούν τις στάσεις και τις απόψεις των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Αρχικά, το άρθρο-έρευνα που δημοσιεύτηκε στο Επιστημονικό περιοδικό *Social Work Education: The International Journal* με τίτλο “Social Work Students' Attitudes towards Lesbians and Gay Men: The Case of the Social Work Department in Crete, Greece”(Papadaki et al., 2012). Αναλυτικότερα, στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκαν οι στάσεις των φοιτητών/τριών του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης ως προς τους ομοφυλόφιλους. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν κυρίως γυναίκες (90,4%) ηλικίας 18 έως 40 ετών που βρίσκονταν στο πρώτο έτος σπουδών τους μέχρι και το τέταρτο ή και περισσότερο. Βάσει των αποτελεσμάτων, το 49,1% (οι μισοί από τους ερωτηθέντες) είχαν φίλους γκέι και λεσβίες. Η σημαντικότητα της θρησκείας ήταν εξαιρετικά σημαντική στο 29,7%, μέτρια σημαντική στο 36,2% και καθόλου σημαντική στο 34,1% των φοιτητών. Παρόλο που οι φοιτητές/τριες είχαν θετική στάση προς τους ομοφυλόφιλους άνδρες και τις λεσβίες, παρουσιάζονται πιο προκατειλημμένοι έναντι των ανδρών. Επίσης, το να έχουν γονείς με θετική στάση προς την ομοφυλοφιλία και ομοφυλόφιλους φίλους/φίλες συνδεόταν με τα χαμηλότερα επίπεδα προκατάληψης στις απαντήσεις τους. Όσον αφορά το φύλο και την ηλικία δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις στάσεις των φοιτητών/τριών, ούτε φάνηκε να σχετίζονται με την εκπαίδευση τους στην κοινωνική εργασία. Αντιθέτως, η θρησκευτικότητα ήταν ένας βασικός παράγοντας που επηρέαζε την στάση τους.

Επίσης, το άρθρο-έρευνα που δημοσιεύτηκε στο Επιστημονικό περιοδικό *European Journal of Social Work* με τίτλο: “So, what about homosexuals?—Views on homosexuality among social work students in Crete, Greece”(Papadaki & Papadaki, 2010). Πιο συγκεκριμένα, στη παρούσα μελέτη διερευνήθηκαν οι απόψεις των φοιτητών/τριών της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης για το θέμα της ομοφυλοφιλίας και για τον τρόπο που αντιμετώπιζαν τα ομοφυλόφιλα άτομα στη

καθημερινότητα τους. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από ενεργούς σπουδαστές που είχαν ολοκληρώσει τα δύο πρώτα έτη της φοίτησης τους. Με βάση τα αποτελέσματα, το 52,1% είχε θετική/μάλλον θετική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ενώ το 40,9% «ουδέτερη» στάση. Ένα σημαντικό ποσοστό (33,9-39,5%) δήλωσε πως δεν θα είχε την ίδια συμπεριφορά σε ένα ομοφυλόφιλο άτομο όπως σε ένα ετερόφυλο, αν και η πλειοψηφία είχε εκφράσει πως δεν θα αισθανόταν απειλή ή άβολα να συναναστρέφεται καθημερινά με ομοφυλόφιλα άτομα. Η θρησκευτικότητα και η επικοινωνία των ερωτηθέντων με τα ομοφυλόφιλα άτομα ήταν δυο σημαντικοί παράγοντες που φάνηκε να επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη στάση τους. Επιπροσθέτως, το 57,8% των φοιτητών/τριών δήλωσαν πως είναι ελάχιστα ενημερωμένοι για το θέμα της ομοφυλοφιλίας και πως υπάρχει ένα σημαντικό κενό στο πρόγραμμα σπουδών για τη συγκεκριμένη κοινωνικά αποκλεισμένη ομάδα.

Τέλος, το άρθρο-έρευνα που δημοσιεύτηκε στο *Journal of Homosexuality* με τίτλο: “A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine, and Nursing”(Papadaki et al., 2014). Στη παρούσα μελέτη διερευνήθηκαν οι στάσεις των φοιτητών/τριών απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα, μεταξύ των σχολών της κοινωνικής εργασίας, της ψυχολογίας, της ιατρικής αλλά και του τμήματος νοσηλευτικής στο ΤΕΙ Κρήτης, και εξετάστηκε αν και κατά πόσο διαφέρουν οι απόψεις τους. Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες που εξετάστηκαν για τη διερεύνηση των στάσεων των φοιτητών/τριών προς τους ομοφυλόφιλους ήταν το φύλο, η θρησκευτικότητα, η συναναστροφή τους με γκέι και λεσβίες καθώς και το έτος σπουδών των ερωτηθέντων που διεξάχθηκε η έρευνα. Όλοι οι ερωτηθέντες σε αυτή τη μελέτη ήταν φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα προγράμματα σπουδών και από τα τέσσερα τμήματα δεν περιελάμβαναν θέματα που αφορούσαν την ομοφυλοφιλία. Σχεδόν τα τρία τέταρτα των ερωτηθέντων(74,2 %) είχαν γνωστούς λεσβίες και γκέι άτομα. Η θρησκεία ήταν πολύ έως εξαιρετικά σημαντική για το 23% των φοιτητών, μέτρια σημαντική για το 28% και λίγο έως καθόλου σημαντική για το 49%. Σε σειρά κατάταξης οι φοιτητές ψυχολογίας φάνηκε να έχουν τη πιο θετική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ακολουθούν οι φοιτητές κοινωνικής εργασίας, έπειτα της ιατρικής και τέλος της νοσηλευτικής. Συμπερασματικά και οι τρεις έρευνες τείνουν προς την κοινή διαπίστωση, ότι οι φοιτητές/τριες ήταν πιο θετικοί στις απόψεις τους απέναντι στις λεσβίες συγκριτικά με τους γκέι άνδρες.

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

4.1 Σκοπός της μελέτης

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των ενεργών φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης, απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι τα παρακάτω:

- Ποια είναι η γενική τους στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα και κατά πόσο συναναστρέφονται με ομοφυλόφιλα άτομα;
- Ποια είναι η άποψη των φοιτητών/τριών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης σε σχέση με τα αίτια της ομοφυλοφιλίας;
- Ποιά είναι η στάση που έχουν οι φοιτητές/τριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης σε σχέση με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων (κοινωνικά, πολιτικά, δικαιώματα στην ελευθερία έκφρασης);
- Ποια στάση θεωρούν οι φοιτητές/τριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων;
- Σχετίζονται τα δημογραφικά στοιχεία (φύλο, ηλικία,), το έτος σπουδών καθώς και η θρησκευτικότητα των φοιτητών/τριών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας με τη γενική τους στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα και με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων;
- Σχετίζεται η συναναστροφή με ομοφυλόφιλα άτομα και οι απόψεις για τα αίτια της ομοφυλοφιλίας των φοιτητών/τριών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων;
- Σχετίζονται τα δημογραφικά στοιχεία (φύλο, ηλικία,), το έτος σπουδών, η θρησκευτικότητα, καθώς και η γενική στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα των φοιτητών/τριών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης με τις απόψεις τους για την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων;

4.3 Δειγματοληψία & Ερευνητικό Εργαλείο

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το μήνα Νοέμβριο 2015 και το δείγμα της αποτέλεσαν φοιτητές/τριες του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης. Οι ενεργοί φοιτητές/τριες του τμήματος, όσοι δηλαδή ανανεώνουν την εγγραφή τους και δηλώνουν μαθήματα ανέρχονται στους 904. Συμμετοχή στη παρούσα έρευνα έλαβαν όσοι παρακολουθούσαν τα μαθήματα το διάστημα διεξαγωγής της, με το δείγμα να αποτελείται από 380 φοιτητές απ' τους οποίους 331 ήταν γυναίκες και 49 άνδρες. Το δείγμα περιελάμβανε φοιτητές/τριες απ' όλα τα έτη σπουδών με την πλειοψηφία των φοιτητών/τριών να είναι ηλικίας από 18 έως 21 ετών. Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο, το οποίο είχε σχεδιαστεί από την υπεύθυνη καθηγήτρια Δρ. Παπαδάκη Βασιλεία. Το ερωτηματολόγιο ήταν σχεδιασμένο με κλειστού τύπου ερωτήσεις. Περιείχε δημογραφικές ερωτήσεις (φύλο, ηλικία,), το έτος σπουδών καθώς και ερωτήσεις σχετικά με την σημαντικότητα της θρησκείας των ερωτώμενων. Επίσης, συμπεριελάμβανε ερωτήματα σχετικά με την συναναστροφή των φοιτητών/τριών με ομοφυλόφιλα άτομα και ποια θεωρούν ότι είναι τα αίτια που οδηγούν στην ομοφυλοφιλία. Τέλος, ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων (κοινωνικά, πολιτικά, ελευθερία έκφρασης), καθώς και τις απόψεις τους για τη στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης, αποτέλεσε το πεδίο μελέτης για την παρούσα έρευνα. Κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου επισημάνθηκε στους φοιτητές πως τηρείται η ανωνυμία των ερωτώμενων καθώς και η εχεμύθεια των απαντήσεων. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε πριν την έναρξη ή μετά τη λήξη των μαθημάτων του τμήματος εφόσον είχε παρθεί άδεια από τους καθηγητές.

4.4 Στατιστική ανάλυση

Η επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν για το σκοπό της έρευνας πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια του στατιστικού πακέτου SPSS 16.0 (Superior Performance Software System). Αρχικά, πραγματοποιήθηκε έλεγχος της κατανομής της κανονικότητας των μεταβλητών του δείγματος τόσο με την εξέταση της καμπύλης, όσο και με την εφαρμογή του test Kolmogorof-Smirnov. Μέσω των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι καμία από τις μεταβλητές δεν ακολουθούσε την κανονική κατανομή. Στη συνέχεια, αναλύθηκαν τα περιγραφικά/δημογραφικά χαρακτηριστικά των φοιτητών/τριών της έρευνας (frequencies). Έπειτα, έγινε ανάλυση των συσχετίσεων βάσει των μη παραμετρικών τεστ Mann-Whitney U για συγκρίσεις μεταξύ δύο ανεξάρτητων ομάδων και Kruskal Wallis test μεταξύ τριών και περισσότερων ανεξάρτητων ομάδων. Ήταν απαραίτητο να ομαδοποιηθούν μεταβλητές της ηλικίας στις κατηγορίες: 26-29 με 30 και άνω, με τη νέα μεταβλητή να ονομάζεται 26 και άνω και του έτους σπουδών: το 4^ο έτος με το άνω του 4^{ου} δημιουργώντας την μεταβλητή 4^ο και άνω. Επιπλέον, σκόπιμο κρίθηκε στις παρακάτω μεταβλητές οι κλίμακες να επανακωδικοποιηθούν σε 3 ομάδες (1=διαφωνώ απόλυτα/διαφωνώ, 2=δεν έχω άποψη, 3=συμφωνώ/συμφωνώ απόλυτα): της θρησκευτικότητας, της γενικής στάσης απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα, στις απόψεις των φοιτητών/τριών για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, όπως και στις απόψεις τους σχετικά με τη στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Παράλληλα στα αίτια της ομοφυλοφιλίας μετατράπηκε η κάθε απάντηση σε διχοτομική μεταβλητή, δημιουργώντας για καθεμία την δυαδική απάντηση ναι (=1) και όχι (=2). Τέλος, για την απεικόνιση και παρουσίαση των δεδομένων σχηματίστηκαν πίνακες συχνότητας με τη χρήση του προγράμματος Word Microsoft Office 2007.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά δείγματος

Πίνακας 1. Κοινωνικό-δημογραφικά στοιχεία δείγματος

N=380	N	%
Φύλο		
Γυναίκα	331	87,1%
Ανδρας	49	12,9%
Ηλικία		
18-21	225	59,2%
22-25	136	35,8%
26 και άνω	19	5,0%
Έτος σπουδών		
1 ^ο	68	17,9%
2 ^ο	90	23,7%
3 ^ο	97	25,5%
4 ^ο και άνω	125	32,9%

Όπως φαίνεται στον πίνακα 1 η πλειοψηφία του δείγματος ήταν γυναίκες (87,1%). Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες ήταν ηλικίας 18-21 ετών (59,2) και βρίσκονταν στο 4^ο έτος φοίτησης και άνω (32,9%) κατά τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Πίνακας 2. Αποδοχή των φοιτητών/τριών απέναντι στους γκέι και τις λεσβίες

Αποδοχή	Γκέι		Λεσβίες	
	N	%	N	%
Καθόλου/Λίγο	28	7,4%	34	8,9%
Μέτρια	63	16,6%	65	17,1%
Πολύ/Πάρα πολύ	289	76,1%	281	73,9 %
Σύνολο	380	100%	380	100%

Με βάση τον πίνακα 2 παρατηρείται ένα μικρό ποσοστό διαφοράς ως προς την γενική στάση των φοιτητών απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα. Οι φοιτητές/τριες φαίνεται να αποδέχονται παραπάνω ένα γκέι άνδρα (76,1%) συγκριτικά με μια λεσβία (73,9%).

Πίνακας 3. Συναναστροφή φοιτητών/τριών με ομοφυλόφιλα άτομα

Συναναστροφή	ΝΑΙ		ΟΧΙ	
	N	%	N	%
<i>Φίλο/η γκέι/λεσβία</i>	245	64,5%	135	35,5%
<i>Γνωστό/ή γκέι/λεσβία</i>	326	85,8%	54	14,2%
Σύνολο	380	100%	380	100%

Στο πίνακα 3 υπερισχύει η πλειοψηφία του δείγματος των φοιτητών που δήλωσαν ότι έχουν τόσο γνωστούς (85,8%) όσο και φίλους (64,5%) που γνωρίζουν ότι είναι γκέι ή λεσβίες σε σχέση με αυτούς που εκφράζουν πως δεν έχουν συναναστροφή με ομοφυλόφιλα άτομα.

Πίνακας 4. Απόψεις των φοιτητών/τριών για τα αίτια της ομοφυλοφιλίας

N=380	N %	
	ΝΑΙ	ΟΧΙ
<i>Είναι επιλογή</i>	194 (51,1%)	186 (48,9%)
<i>Έχει βιολογική βάση</i>	136 (35,8%)	244 (64,2%)
<i>Είναι ψυχική ασθένεια</i>	19 (5,0%)	361 (95,0%)
<i>Είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας</i>	190 (50,0%)	190 (50,0%)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών/τριών όπως προκύπτει από τον πίνακα 4, φαίνεται να θεωρεί την ομοφυλοφιλία ως επιλογή (51,1%) αλλά και ως μια φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας (50,0%), όπως και η ετεροφυλοφιλία. Αξίζει να σημειωθεί πως υπήρχε η δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων από τους φοιτητές.

- Στους παρακάτω πίνακες αναγράφονται οι απόψεις των φοιτητών/τριών για τα κοινωνικά, πολιτικά αλλά και ελευθερίας της έκφρασης δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, καθώς και οι απόψεις τους για την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσον αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 5. Απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	Διαφωνώ απόλυτα/Διαφωνώ		Δεν έχω άποψη		Συμφωνώ /Συμφωνώ απόλυτα		Μ.Ο
	N	%	N	%	N	%	
Κανείς άνθρωπος στον κόσμο δεν θα έπρεπε να διώκεται ποινικά γιατί είναι ομοφυλόφιλος/η	7	1,8%	4	1,1%	369	97,1%	4,9
Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως τα ετερόφυλα	5	1,3%	9	2,4%	366	96,3%	4,9
Τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν δικαίωμα όπως και τα ετερόφυλα στα πολιτικά αξιώματα	5	1,3%	10	2,6%	365	96,1%	4,9
Το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια	10	2,6%	20	5,3%	350	92,1%	4,8
Αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα όπως στα ετερόφυλα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου κι άλλους «εναλλακτικούς» τρόπους ζωής	342	90,0%	22	5,8%	16	4,2%	4,7
Μια χώρα έχει δικαίωμα να διώκει τα ομοφυλόφιλα άτομα εφόσον αυτό επιτάσσουν οι αξίες και τα πιστεύω της συγκεκριμένης χώρας	339	89,2%	24	6,3%	17	4,5%	4,6
Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο	22	5,8 %	29	7,6%	329	86,6 %	4,6
Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή για να ασχοληθούμε με τα δικαιώματα των	319	83,9%	27	7,1%	33	8,7%	4,5

<i>ομοφυλόφιλων</i>				
<i>Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετερόφυλων</i>	303 79,7%	26 6,8%	49 12,9%	4,3
<i>Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά</i>	48 12,6%	90 23,7%	240 63,2%	4,0
<i>Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά</i>	56 14,7%	84 22,1%	238 62,6%	4,0
<i>Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης</i>	53 13,9%	103 27,1%	222 58,4%	3,9
<i>Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης</i>	58 15,3%	107 28,2%	214 56,3%	3,8

Συνολικός μέσος όρος πίνακα = 4,5

Στο πίνακα 5 καταγράφονται ιεραρχικά (όσο μεγαλύτερος είναι ο μέσος όρος, τόσο λιγότερο προκατειλημμένη η στάση των ερωτώμενων) οι απόψεις των φοιτητών/τριών ως προς τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η διαβάθμιση της κλίμακας ξεκινάει από το (1) Διαφωνώ απόλυτα δηλώνοντας την αρνητική στάση των φοιτητών και καταλήγει στο (5) Συμφωνώ απόλυτα, δηλώνοντας την θετική τους στάση ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η τελευταία στήλη του πίνακα απεικονίζει τον μέσο όρο της κάθε απάντησης. Δεδομένου του ότι στο ερωτηματολόγιο εντοπίστηκαν προτάσεις που έδειχναν προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ήταν απαραίτητο να ανακωδικοποιηθούν (recode) έτσι ώστε τα ερωτήματα του πίνακα να παρουσιάζονται κλιμακωτά από τις πιο θετικές στάσεις των φοιτητών/τριών στις πιο αρνητικές. Με μια πρώτη ματιά, λιγότερο θετική στάση εντοπίζεται στα ερωτήματα που αφορούν την υιοθεσία όπως και την υποβοηθούμενη γονιμοποίηση από ζευγάρια ομοφυλόφιλων, με τον μέσο όρο για την υιοθεσία να είναι στο 4 και κάτω του 4 για την υποβοηθούμενη γονιμοποίηση. Επίσης, στα συγκεκριμένα ερωτήματα παρατηρείται ότι πάνω από το 20% του δείγματος έχει ουδέτερη άποψη.

Πίνακας 6. Απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα ελευθερίας έκφρασης των ομοφυλόφιλων ατόμων

	<i>Διαφωνώ απόλυτα/Διαφωνώ</i> N %	<i>Δεν έχω άποψη</i> N %	<i>Συμφωνώ /Συμφωνώ απόλυτα</i> N %	<i>M.O</i>
<i>Το να είναι δηλωμένα ένα άτομο ομοφυλόφιλο σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να είναι αίτιο για διακρίσεις στο χώρο εργασίας</i>	5 1,3%	12 3,3%	363 95,5%	4,9
<i>Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας</i>	335 88,2%	27 7,1%	18 4,7%	4,7
<i>Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας</i>	334 87,9%	29 7,6%	17 4,5%	4,7
<i>Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται</i>	307 80,8%	43 11,3%	30 7,9%	4,5
<i>Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητα τους προς τους συντρόφους τους χωρίς να φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους</i>	33 8,7%	46 12,1%	301 79,2%	4,4
<i>Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία</i>	184 48,4%	33 8,7%	163 42,9%	3,1

Συνολικός μέσος όρος πίνακα = 4,4

Και στο πίνακα 6 καταγράφονται ιεραρχικά (όσο μεγαλύτερος είναι ο μέσος όρος, τόσο λιγότερο προκατειλημμένη η στάση των ερωτώμενων) οι απόψεις των φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η διαβάθμιση της κλίμακας ξεκινάει από το (1) Διαφωνώ απόλυτα δηλώνοντας την αρνητική στάση των φοιτητών και καταλήγει στο (5) Συμφωνώ απόλυτα, δηλώνοντας την θετική τους στάση ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η τελευταία στήλη του πίνακα απεικονίζει τον μέσο όρο της

κάθε απάντησης. Δεδομένου του ότι στο ερωτηματολόγιο εντοπίστηκαν προτάσεις που έδειχναν προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ήταν απαραίτητο να ανακωδικοποιηθούν (recode) έτσι ώστε τα ερωτήματα του πίνακα να παρουσιάζονται κλιμακωτά από τις πιο θετικές στάσεις των φοιτητών/τριών στις πιο αρνητικές. Στον παραπάνω πίνακα μεγάλη προκατάληψη των φοιτητών εντοπίζεται στην ερώτηση «Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία» με ποσοστό 42,9% των φοιτητών να συμφωνεί και το μέσο όρο να αγγίζει το 3.1. Επίσης, σημαντικά ποσοστά ουδέτερων απόψεων παρατηρούνται στα ερωτήματα «Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητα τους προς τους συντρόφους τους χωρίς να φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους» με 12,1% και «Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται» με 11,3%.

Πίνακας 7. Απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τη στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσον αφορά τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	<i>Διαφωνώ απόλυτα/Διαφωνώ</i> N %	<i>Δεν έχω άποψη</i> N %	<i>Συμφωνώ/Συμφωνώ απόλυτα</i> N %	<i>M.O</i>
<i>Οφείλουν να αγωνίζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων και να αγωνίζονται κατά των διακρίσεων</i>	3 0,8%	11 2,9%	366 96,3%	4,9
<i>Οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν</i>	232 61,1%	32 8,4%	116 30,5%	3,6
<i>Οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους</i>	203 53,4%	34 8,9%	143 37,6%	3,3

Συνολικός μέσος όρος πίνακα = 3,9

Στον πίνακα 7 καταγράφονται ιεραρχικά (όσο μεγαλύτερος είναι ο μέσος όρος, τόσο λιγότερο προκατειλημμένη η στάση των ερωτώμενων) οι απόψεις των φοιτητών ως προς τη στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσον αφορά τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η διαβάθμιση της κλίμακας ξεκινάει από το (1) Διαφωνώ απόλυτα δηλώνοντας την αρνητική στάση των φοιτητών και καταλήγει στο (5) Συμφωνώ απόλυτα, δηλώνοντας την θετική τους στάση ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η τελευταία στήλη του πίνακα απεικονίζει τον μέσο όρο της κάθε απάντησης. Δεδομένου του ότι στο ερωτηματολόγιο εντοπίστηκαν προτάσεις που έδειχναν προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ήταν απαραίτητο να ανακωδικοποιηθούν (recode) έτσι ώστε τα ερωτήματα του πίνακα να παρουσιάζονται κλιμακωτά από τις πιο θετικές στάσεις των φοιτητών/τριών στις πιο αρνητικές. Στο πρώτο ερώτημα εντοπίζεται η θετικότερη στάση των φοιτητών/τριών με τον μέσο όρο του δείγματος να κυμαίνεται στο 4,9. Στα επόμενα δυο ερωτήματα παρατηρείται μεγάλη διαφορά στα ποσοστά συγκριτικά με το πρώτο. Στο ερώτημα «οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, μόνο όταν αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν», φαίνεται να συμφωνεί το 30,5% και στο ερώτημα «οφείλουν να προασπίζονται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους», να συμφωνεί το 37,6% του δείγματος των φοιτητών.

5.2 Αποτελέσματα συσχετίσεων της έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο αναγράφονται τα στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα των ερευνητικών ερωτημάτων της μελέτης.

- Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι παράγοντες που βρέθηκε να επηρεάζουν (φύλο, σημαντικότητα θρησκείας) τις απόψεις των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας ως προς την αποδοχή τους απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα.

Πίνακας 8. Αποτελέσματα ελέγχου Mann-Whitney U για την διερεύνηση της σχέσης του φύλου των φοιτητών/τριών με την γενική τους στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα

	Mann-Whitney U	p
Πόσο αποδεκτός είναι για σας ένας γκέι άνδρας;	5868,000	,001
Πόσο αποδεκτή είναι για σας μια λεσβία;	6739,000	,043

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι το φύλο των φοιτητών επηρεάζει τις απόψεις τους ως προς την αποδοχή των ομοφυλόφιλων ατόμων. Στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται στο πόσο αποδεκτός είναι ένας γκέι άνδρας ($U=5868,000$, $p=0,001$). Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος των αντρών είναι 3,63 (τ.α. 1,01), ενώ των γυναικών είναι 4,12 (τ.α. 0,94). Επιπλέον, στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται και στο πόσο αποδεκτή είναι μία λεσβία ($U=6739,000$, $p=0,043$). Αναλυτικότερα, ο μέσος όρος των αντρών του δείγματος είναι 3,81 (τ.α. 0,83), ενώ των γυναικών είναι 4,03 (τ.α. 1,01). Οι γυναίκες τους δείγματος τείνουν να είναι πιο θετικές ως προς την αποδοχή ενός γκέι άνδρα και μιας λεσβίας.

Πίνακας 9. Αποτελέσματα ελέγχου *Kruskal Wallis* για την διερεύνηση της σχέσης της σημαντικότητας της θρησκείας των φοιτητών/τριών με τη γενική τους στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα

	X^2	Βαθμοί ελευθερίας	p
<i>Πόσο αποδεκτός είναι για σας ένας γκέι άνδρας;</i>	32,229	4	,000
<i>Πόσο αποδεκτή είναι για σας μια λεσβία;</i>	36,155	4	,000

Σύμφωνα με τον πίνακα 9 η σημαντικότητα της θρησκείας των φοιτητών/τριών φαίνεται να ασκεί επιρροή στην αποδοχή τους απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο ερώτημα «Πόσο αποδεκτός είναι για σας ένας γκέι άνδρας;» ($X^2 = 32,229$, $p < 0,001$), όσοι δηλώσαν πως η θρησκεία παίζει λίγο έως καθόλου ρόλο στην ζωή τους είναι πιο θετικοί απέναντι στην αποδοχή ενός γκέι άνδρα. Αναλυτικότερα, ο υψηλότερος μέσος όρος των φοιτητών/τριών εντοπίζεται σε όσους δηλώσαν πως η θρησκεία δεν είναι καθόλου σημαντική στη ζωή τους με 4,50 (τ.α.0,71), ενώ ο χαμηλότερος είναι όσων θεωρούν πως η θρησκεία είναι πολύ σημαντική με 3,70 (τ.α.=1,10). Στο δεύτερο ερώτημα «Πόσο αποδεκτή είναι για σας μια λεσβία;» ($X^2 = 36,115$ $p < 0,001$), όσοι δηλώσαν πως η θρησκεία παίζει λίγο έως καθόλου ρόλο στην ζωή τους είναι πιο θετικοί απέναντι στην αποδοχή μιας λεσβίας. Πιο συγκεκριμένα, ο υψηλότερος μέσος όρος προκύπτει από τους φοιτητές/τριες που εξέφρασαν ότι η θρησκεία δεν είναι καθόλου σημαντική στη ζωή τους και αγγίζει το 4,46 (τ.α. 0,76), ενώ ο χαμηλότερος είναι όσων δήλωσαν πως η θρησκεία δεν παίζει καθόλου ρόλο στη ζωή τους και είναι 3,56 (τ.α.=1,13).

- Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι παράγοντες που βρέθηκε να επηρεάζουν (φύλο, έτος σπουδών, σημαντικότητα θρησκείας) τις απόψεις των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 10. Αποτελέσματα ελέγχου Mann-Whitney U για τη διερεύνηση της σχέσης του φύλου των φοιτητών/τριών με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	Mann-Whitney U	p
1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο	6167,000	,003
2. Το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και ομοφυλόφιλα ζευγάρια	5511,500	,000
3. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα	5619,500	,000
4. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	6018,500	,003
5. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	6277,500	,008

Ο πίνακας 10 διερευνά την σχέση της στάσης των φοιτητών/τριών με βάση το φύλο τους ως προς τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Το φύλο προκύπτει να είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις απόψεις των φοιτητών/τριών στα παραπάνω ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, στο αν «Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο» (U=6167,000 p=0,003) ο μέσος όρος των αντρών είναι 3,76 (τ.α. 1,09), ενώ των γυναικών είναι 4,23 (τ.α. 0,78). Στο αν «Το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και ομοφυλόφιλα ζευγάρια (U=5511,5, p<0,001) με τον μέσο όρο των αντρών να είναι 3,94 (τ.α. 0,85), ενώ των γυναικών να είναι 4,41 (τ.α. 0,70). Στο τρίτο κατά σειρά ερώτημα αν «Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα

όπως και τα ετεροφυλόφιλα» ($U=5619,5$, $p<0,001$) και πάλι ο μέσος όρος των ανδρών είναι μικρότερος 4,18 (τ.α. 0,70), έναντι των γυναικών 4,56 (τ.α. 0,60). Όσον αφορά το δικαίωμα στην υιοθεσία από ζευγάρια γκέι ανδρών ($U=6018,5$, $p=0,003$), ο μέσος όρος του αντρικού πληθυσμού είναι 3,20 (τ.α. 1,12), ενώ του γυναικείου είναι 3,71 (τ.α. 1,02). Τέλος, όσον αφορά το δικαίωμα στην υιοθεσία από ζευγάρια λεσβιών ($U=6227,5$, $p=0,008$) ο μέσος όρος των αντρών αγγίζει το 3,33 (τ.α. 0,70), ενώ των γυναικών το 3,72 (τ.α. 0,98). Κοινή διαπίστωση σύμφωνα με τα αποτελέσματα είναι ότι οι γυναίκες παρουσιάζονται πιο θετικές ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 11. Αποτελέσματα ελέγχου *Kruskal Wallis* για τη διερεύνηση της σχέσης του έτους σπουδών των φοιτητών/τριών με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων ατόμων

	X^2	Βαθμοί ελευθερίας	p
1. Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία	14,031	3	,003
2. Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται	7,840	3	,049

Στον πίνακα 11 παρατηρείται ότι το έτος σπουδών των φοιτητών/τριών βρέθηκε να επηρεάζει τις απόψεις τους όσον αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται στα δύο παραπάνω ερωτήματα ($X^2=14,031$, $p=0,003$). Στο πρώτο ερώτημα την λιγότερο προκατειλημμένη στάση φαίνεται να παρουσιάζουν οι φοιτητές/τριες του 4^{ου} έτους και άνω (μ.τ.=2,74, τ.α.=1,42), ενώ την πιο προκατειλημμένη οι φοιτητές/τριες του 1^{ου} έτους (μ.τ.=3,47, τ.α.=1,30). Στο δεύτερο ερώτημα ($X^2=7,840$, $p=0,049$) την λιγότερο προκατειλημμένη στάση παρουσιάζουν οι φοιτητές/τριες του 2^{ου} έτους (μ.τ.=2,15,

τ.α.=1,09), ενώ την πιο προκατειλημμένη οι φοιτητές/τριες του 1^{ου} έτους (μ.τ.=1,64, τ.α.=0,66).

Πίνακας 12. Αποτελέσματα ελέγχου *Kruskal Wallis* για τη διερεύνηση της σχέσης της σημαντικότητας της θρησκείας των φοιτητών/τριών με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	X²	Βαθμοί ελευθερίας	p
1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο	55,791	4	,000
2. Το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και ομοφυλόφιλα ζευγάρια	42,086	4	,000
3. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα	41,742	4	,000
4. Αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα όπως και στα ετεροφυλόφιλα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου και άλλους "εναλλακτικούς" τρόπους ζωής	10,915	4	,028
5. Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή για να ασχολούμαστε με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων	34,713	4	,000
6. Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετεροφυλόφιλων	56,690	4	,000
7. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	29,393	4	,000
9. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	34,684	4	,000
10. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης	34,317	4	,000

11. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης	37,572	4	,000
12. Τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν δικαίωμα όπως και τα ετεροφυλόφιλα στα πολιτικά αξιώματα	40,118	4	,000
13. Μια χώρα έχει δικαίωμα να διώκει τα ομοφυλόφιλα άτομα εφόσον αυτό επιτάσσουν οι αξίες και τα πιστεύω της συγκεκριμένης χώρας	26,163	4	,000
14. Κανείς άνθρωπος στον κόσμο δεν θα έπρεπε να διώκεται ποινικά γιατί είναι ομοφυλόφιλος/η	18,665	4	,001
15. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητα τους προς τους συντρόφους τους χωρίς φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους	44,729	4	,000
16. Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας	65,384	4	,000
17. Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας	72,511	4	,000
18. Το να είναι ένα άτομο δηλωμένα ομοφυλόφιλο σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να είναι αίτιο για διακρίσεις στον χώρο εργασίας	28,984	4	,000
19. Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται	26,374	4	,000

Με βάση τον πίνακα 12 προκύπτει ότι όσοι από τους φοιτητές/τριες δήλωσαν ότι η θρησκεία παίζει καθόλου ή λίγο ρόλο στην ζωή τους, είχαν μεγαλύτερους μέσους όρους από τους φοιτητές για τους οποίους η σπουδαιότητα της θρησκείας είναι μεγάλη ή πολλή μεγάλη. Στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται σε όλα τα

ερωτήματα για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων ($p < 0,05$), με εξαίρεση το αν «οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία» ($p = 0,297$) η οποία και δεν αναγράφεται στον παραπάνω πίνακα.

- Στον πίνακα 13 παρουσιάζεται κατά πόσο η συναναστροφή των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας με ομοφυλόφιλα άτομα επηρεάζει τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 13. Αποτελέσματα ελέγχου Mann-Whitney U για τη διερεύνηση της σχέσης της συναναστροφής των φοιτητών/τριών με ομοφυλόφιλα άτομα με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων.

	<i>Έχετε φίλο/η που γνωρίζετε ότι είναι γκέι/λεσβία;</i>		<i>Έχετε γνωστό/ή που γνωρίζετε ότι είναι γκέι/λεσβία;</i>	
	Mann-Whitney U	p	Mann-Whitney U	p
<i>1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο</i>	11496,000	,000	7430,000	,044
<i>2. Το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και ομοφυλόφιλα ζευγάρια</i>	11536,000	,000	7161,500	,014
<i>3. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα</i>	12700,000	,000	7251,500	,017
<i>4. Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή για να ασχοληθούμε με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων</i>	13604,500	,002	7416,000	,045
<i>5. Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα</i>	14391,000	,039	7277,500	,034

<i>δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετεροφυλόφιλων</i>				
6. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	11826,500	,000	7224,000	,031
7. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	11822,000	,000	7338,500	,045
8. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης	11462,000	,000	6899,000	,008
9. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης	12264,000	,000	6991,500	,012
10. Τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν δικαίωμα όπως και τα ετεροφυλόφιλα στα πολιτικά αξιώματα	12900,500	,000	7077,000	,007
11. Μια χώρα έχει δικαίωμα να διώκει τα ομοφυλόφιλα άτομα εφόσον αυτό επιτάσσουν οι αξίες και τα πιστεύω της συγκεκριμένης χώρας	13832,000	,002	7256,000	,017
12. Κανείς άνθρωπος στον κόσμο δεν θα έπρεπε να διώκεται ποινικά γιατί είναι ομοφυλόφιλος/η	13365,500	,000	7375,000	,007
13. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητα τους προς τους συντρόφους τους χωρίς φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους	11008,500	,000	7313,500	,032
14. Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά	12847,000	,000	7266,500	,024

σχολικής ηλικίας

15. Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας

12814,500 ,000 7356,500 ,033

16. Το να είναι ένα άτομο δηλωμένα ομοφυλόφιλο σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να είναι αίτιο για διακρίσεις στον χώρο εργασίας

12863,500 ,000 7131,000 ,008

17. Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται

13209,500 ,000 6585,500 ,001

Στατιστικά σημαντικές διαφορές εντοπίζονται ταυτόχρονα και στις δύο κατηγορίες σε όλα τα ερωτήματα, εκτός από το «οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία» και το «αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα όπως και στα ετεροφυλόφιλα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου και άλλους "εναλλακτικούς" τρόπους ζωής» τα οποία και δεν αναγράφονται. Όσοι από τους φοιτητές/τριες συναναστρέφονται με ομοφυλόφιλα άτομα παρουσιάζονται πιο θετικοί στις απόψεις τους απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Ενδεικτικά, στο πρώτο ερώτημα «Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο», όσοι δήλωσαν πως έχουν τόσο φίλους όσο και γνωστούς ομοφυλόφιλους, έχουν θετικότερη στάση απ όσους απάντησαν ότι δεν έχουν ($p < 0,05$). Οι μέσοι όροι έχουν ως εξής: έχετε φίλο/η: ΝΑΙ, $\mu.τ.=4,33$, $\tau.α.=0,77$, ΟΧΙ, $\mu.τ.= 3,87$, $\tau.α.=0,87$. Έχετε γνωστό/ή: ΝΑΙ, $\mu.τ.= 4,2$, $\tau.α.=0,82$, ΟΧΙ $\mu.τ.=3,94$, $\tau.α.=0,94$. Αντίστοιχα αποτελέσματα ισχύουν και για τα υπόλοιπα ερωτήματα.

- Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι απόψεις των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνική Εργασία για τα αίτια της ομοφυλοφιλίας σε σχέση με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 14. Διερεύνηση της άποψης των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων

	Είναι επιλογή	
	Mann-Whitney U	p
<i>1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα</i>	16102,000	,037
<i>2. Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετερόφυλων</i>	15575,000	,021
<i>3. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά</i>	15691,000	,033
<i>4. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά</i>	15251,000	,010
<i>5. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης</i>	15581,000	,020
<i>6. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης</i>	15152,500	,007
<i>7. Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας</i>	15540,000	,010
<i>8. Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας</i>	15512,000	,009

Στον παραπάνω πίνακα αναγράφονται τα ερωτήματα που βρέθηκε ότι σχετίζονται με την άποψη των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή. Στα ερωτήματα 1,2,3,4,7 και 8 όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή έχουν θετικότερη άποψη με μικρή διαφορά στο μέσο όρο από όσους απάντησαν αρνητικά. Ενδεικτικά, στο πρώτο ερώτημα «τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα», ο μέσος όρος όσων απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή είναι στο 4,56 (τ.α.=0,64), ενώ όσων απάντησαν αρνητικά είναι στο 4,46 (τ.α.=0,61). Στα ερωτήματα 5 και 6 όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή έχουν λιγότερο θετική άποψη με μικρή διαφορά στο μέσο όρο από όσους απάντησαν αρνητικά. Ενδεικτικά, στο πέμπτο ερώτημα «τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης» ο μέσος όρος όσων απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι επιλογή είναι στο 3,65 (τ.α.=1,00), ενώ όσων απάντησαν καταφατικά είναι στο 3,43 (τ.α.=0,94)

Πίνακας 15. Διερεύνηση της άποψης των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία έχει βιολογική βάση με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων

	Έχει βιολογική βάση άρα δεν μπορεί ν' αλλάξει	
	Mann-Whitney U	p
1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο	14595,500	,032
2. Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή για ν' ασχοληθούμε με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων	14663,000	,046
3. Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετερόφυλων	14058,000	,012
4. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	14273,500	,024
5. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	14227,000	,021

<i>6. Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας</i>	14000,000	,006
<i>7. Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας</i>	13780,000	,003
<i>8. Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία</i>	13554,000	,002
<i>9. Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται</i>	13406,000	,001

Ο πίνακας 15 διερευνά την άποψη των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία έχει βιολογική βάση με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Τα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα παρατίθενται στον παραπάνω πίνακα. Στα ερωτήματα 1,2,3 και 9 όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία έχει βιολογική βάση έχουν θετικότερη άποψη με μικρή διαφορά στο μέσο όρο από όσους απάντησαν αρνητικά. Ενδεικτικά, στο πρώτο ερώτημα «τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο», όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία έχει βιολογική βάση έχουν μέσο όρο 4,22 (τ.α.=0,84), ενώ όσοι απάντησαν αρνητικά έχουν 4,06 (τ.α.=0,83). Στα ερωτήματα 4,5,6,7 και 8 όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία έχει βιολογική βάση είχαν λιγότερο θετικότερη άποψη με μικρή διαφορά στο μέσο όρο από όσους απάντησαν αρνητικά. Ενδεικτικά, στο τέταρτο ερώτημα «τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά» όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι επιλογή έχουν μέσο όρο 3,75 (τ.α.=1,00), ενώ όσοι απάντησαν καταφατικά έχουν 3,53 (τ.α.=0,95).

Πίνακας 16. Διερεύνηση της άποψης των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία είναι ψυχική ασθένεια με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων

	Είναι ψυχική ασθένεια	
	Mann-Whitney U	p
1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο	2547,000	,038
2. Αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου κι άλλους «εναλλακτικούς» τρόπους ζωής	2502,000	,022
3. Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή για ν' ασχοληθούμε με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων	2553,500	,041
4. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητά τους προς τους συντρόφους τους χωρίς να φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους	2218,000	,005
5. Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας	2487,500	,027
6. Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας	2463,000	,023
7. Το να είναι δηλωμένα ένα άτομο ομοφυλόφιλο σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να είναι αίτιο για διακρίσεις στο χώρο εργασίας	2346,000	,006
8. Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται	2396,500	,017

Ο εν λόγω πίνακας αφορά την διερεύνηση της άποψης των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία είναι ψυχική ασθένεια σε σχέση με τις απόψεις τους ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται στα παραπάνω ερωτήματα. Σε όλα τα ερωτήματα του πίνακα όσοι δήλωσαν πως η

ομοφυλοφιλία είναι ψυχική ασθένεια έχουν πιο προκατειλημμένη στάση απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων. Ενδεικτικά, στο ερώτημα «τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο», όσοι απάντησαν ότι δεν θεωρούν την ομοφυλοφιλία ψυχική ασθένεια έχουν θετικότερη στάση με τον μέσο όρο των απαντήσεων τους να είναι 4,19 (τ.α.=0,79), ενώ όσοι δήλωσαν πως είναι ψυχική ασθένεια έχουν μέσο όρο 3,52 (τ.α.=1,34)

Πίνακας 17. Διερεύνηση της άποψης των φοιτητών/τριών ότι η ομοφυλοφιλία είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας όπως και η ετεροφυλοφιλία με τις απόψεις τους για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων

	Είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας	
	Mann-Whitney U	p
1. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο	12202,500	,000
2. Το σύμφωνο συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια	12915,500	,000
3. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα	13852,000	,000
4. Αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου κι άλλους «εναλλακτικούς» τρόπους ζωής	15349,000	,004
5. Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή για ν' ασχοληθούμε με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων	13346,000	,000
6. Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετερόφυλων	11590,500	,000

7. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	12011,000	,000
8. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά	11863,000	,000
9. Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης	12509,000	,000
10. Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης	12720,500	,000
11. Τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν τα ίδια δικαιώματα όπως και τα ετεροφυλόφιλα στα πολιτικά αξιώματα	15993,500	,025
12. Μια χώρα έχει δικαίωμα να διώκει τα ομοφυλόφιλα άτομα εφόσον αυτό επιτάσσουν οι αξίες και τα πιστεύω της συγκεκριμένης χώρας	14973,500	,001
12. Κανείς άνθρωπος στον κόσμο δεν θα έπρεπε να διώκεται ποινικά γιατί είναι ομοφυλόφιλος	16151,500	,012
13. Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητα τους προς τους συντρόφους τους χωρίς να φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους	12808,500	,000
14. Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας	12625,500	,000
15. Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας	12594,500	,000

<i>16. Το να είναι δηλωμένα ένα άτομο ομοφυλόφιλο σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να είναι αίτιο για διακρίσεις στο χώρο εργασίας</i>	15259,000	,002
<i>17. Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία</i>	14089,000	,000
<i>18. Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται</i>	12417,500	,000

Σύμφωνα με τον πίνακα 16 παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά ($p < 0,05$) σε όλες τις ερωτήσεις περί δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων μεταξύ όσων συμφωνούν ότι η ομοφυλοφιλία είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας, όπως και η ετεροφυλοφιλία αλλά και όσων διαφωνούν. Σε όλα τα ερωτήματα του πίνακα όσοι δήλωσαν πως η ομοφυλοφιλία είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας έχουν θετικότερη άποψη απ' όσους απάντησαν αρνητικά. Ενδεικτικά, στο πρώτο ερώτημα «τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο» όσοι απάντησαν ότι η ομοφυλοφιλία είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας έχουν μέσο όρο 4,42 (τ.α.=0,64), ενώ όσοι δήλωσαν ότι δεν την θεωρούν έχουν μέσο όρο 3,90 (τ.α.=0,53).

- Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι παράγοντες που βρέθηκε να επηρεάζουν (φύλο, ηλικία, έτος σπουδών, σημαντικότητα θρησκείας) τις απόψεις των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας όσον αφορά στη στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 18. Αποτελέσματα ελέγχου Mann-Whitney U για τη διερεύνηση της σχέσης του φύλου των φοιτητών/τριών με το ποιος θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί, όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	Mann-Whitney U	p
<i>Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζονται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους</i>	6672,500	,038

Στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται μόνο στο ερώτημα αν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζονται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους ($U=6672,5$, $p=0,038$). Αναλυτικότερα, οι άνδρες του δείγματος παρουσιάζονται λιγότερο θετικοί ως προς τη στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσον αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, με τον μέσο όρο των απαντήσεων τους να είναι στο 3,20 (τ.α. 1,79), ενώ οι γυναίκες περισσότερο θετικές με τον μέσο όρο να είναι 2,60 (τ.α. 1,89). Παρόλο που οι άνδρες του δείγματος εμφανίζουν υψηλότερο μέσο όρο σε σχέση με τις γυναίκες, έχουν λιγότερο θετική στάση εφόσον η παραπάνω πρόταση περιλαμβάνει προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Έτσι, ο μεγαλύτερος μέσος όρος δηλώνει την μεγαλύτερη συμφωνία στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, μόνο όταν τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους.

Πίνακας 19. Αποτελέσματα ελέγχου Kruskal Wallis για τη διερεύνηση της σχέσης της ηλικίας των φοιτητών/τριών με το ποιές θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί, όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	X²	Βαθμοί ελευθερίας	P
<i>Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν</i>	9,553	2	,008

Σύμφωνα με τον πίνακα 19 προκύπτει ότι η ηλικία των φοιτητών/τριών βρέθηκε να επηρεάζει την άποψη τους μόνο στο παραπάνω ερώτημα ($X^2=9,553$, $p=0,008$). Η πιο προκατειλημμένη στάση εμφανίζεται μεταξύ των ηλικιών 18-21 (μ.τ.=2,33, τ.α.=1,79), ενώ η θετικότερη στην ηλικιακή κατηγορία των 26 και άνω (μ.τ.=1,52, τ.α.=1,31). Παρόλο που οι ηλικίες των 18 με 21 εμφανίζουν τον υψηλότερο μέσο όρο στις απαντήσεις τους σε σχέση με τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες, οι φοιτητές/τριες αυτών των ηλικιών έχουν την λιγότερο θετική στάση εφόσον η παραπάνω πρόταση περιλαμβάνει προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Έτσι, ο μεγαλύτερος μέσος όρος δηλώνει την μεγαλύτερη συμφωνία στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν.

Πίνακας 20. Αποτελέσματα ελέγχου *Kruskal Wallis* για τη διερεύνηση της σχέσης του έτους σπουδών των φοιτητών/τριών, με το ποιές θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

	X²	Βαθμοί ελευθερίας	p
<i>Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους</i>	8,984	3	,030

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρείται μονό στο αν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους ($X^2=8,984$ $p=0,030$). Συγκεκριμένα, πιο προκατειλημμένοι παρουσιάζονται οι τριτοετείς φοιτητές/τριες, με μέσο όρο 3,04 (τ.α.=1,93), ενώ λιγότερο προκατειλημμένοι οι δευτεροετείς με μέσο όρο 2,36 (τ.α.=1,87). Παρόλο που οι τριτοετείς εμφανίζουν τον υψηλότερο μέσο όρο στις απαντήσεις τους σε σχέση με τους σπουδαστές που φοιτούν στα υπόλοιπα έτη, έχουν την λιγότερο θετική στάση εφόσον η παραπάνω πρόταση περιλαμβάνει προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Έτσι, ο μεγαλύτερος μέσος όρος δηλώνει την μεγαλύτερη συμφωνία στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων, υπό την προϋπόθεση ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους.

Πίνακας 21. Αποτελέσματα ελέγχου *Kruskal Wallis* για τη διερεύνηση της σχέσης της σημαντικότητας της θρησκείας των φοιτητών/τριών ως προς τις στάσεις που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί, όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

	X²	Βαθμοί ελευθερίας	p
<i>1. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους</i>	23,601	4	,000
<i>2. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν</i>	49,116	4	,000

Ανατρέχοντας στον παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι οι απόψεις των φοιτητών/τριών με βάση τη σημαντικότητα της θρησκείας, συσχετίζονται απόλυτα και στα δύο ερωτήματα ($p=0,000$) με τις απόψεις τους για την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Όσο πιο σημαντική είναι η θρησκεία για τους φοιτητές/τριες τόσο πιο προκατειλημμένη είναι και η στάση τους απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα. Αναλυτικότερα, ο μεγαλύτερος μέσος όρος στο πρώτο ερώτημα ($X^2=23,601$, $p<0,001$) εντοπίστηκε σε όσους δήλωσαν πως η θρησκεία παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή τους και είναι 3,42 (τ.α. 1,91), ενώ ο μικρότερος σε όσους δήλωσαν πως δεν παίζει καθόλου και είναι 1,98 (τ.α. 1,68). Αντίστοιχα και στο δεύτερο ερώτημα ($X^2=49,116$, $p<0,001$), ο μεγαλύτερος μέσος όρος εντοπίστηκε σε αυτούς που εξέφρασαν ότι η θρησκεία παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή τους και είναι 3,26 (τ.α. 1,94), ενώ ο μικρότερος σε όσους δεν παίζει καθόλου ρόλο και είναι 1,40 (τ.α. 1,21). Παρόλο που όσοι δήλωσαν πως η θρησκεία παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή τους εμφανίζουν υψηλότερο μέσο όρο στις απαντήσεις τους σε σχέση με τους φοιτητές/τριες που δήλωσαν πως δεν παίζει, έχουν την λιγότερο θετική στάση εφόσον η παραπάνω πρόταση περιλαμβάνει

προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Έτσι, ο μεγαλύτερος μέσος όρος δηλώνει την μεγαλύτερη συμφωνία στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων υπό προϋποθέσεις.

Πίνακας 22. Διερεύνηση της γενικής στάσης των φοιτητών/τριών ως προς την αποδοχή ενός γκέι άνδρα σε σχέση με το ποιες θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

	χ^2	Βαθμοί ελευθερίας	p
1. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να αγωνίζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων και να αγωνίζονται κατά των διακρίσεων	62,211	4	,000
2. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους	38,487	4	,000
3. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν	50,819	4	,000

Στατιστικά σημαντική διαφορά εντοπίζεται και στα τρία ερωτήματα ($p < 0,001$). Όσο περισσότερο αποδέχονται οι φοιτητές/τριες έναν γκέι άνδρα τόσο πιο θετική είναι και η άποψη τους ως προς την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, όσοι δήλωσαν πως αποδέχονται παρά πολύ έναν γκέι άνδρα εμφανίζουν την λιγότερο προκατειλημμένη στάση με τους μέσους όρους των απαντήσεων τους να είναι οι εξής: για το πρώτο ερώτημα 4,92 (τ.α.=0,26,) για το δεύτερο ερώτημα 2,45 (τ.α.=1,46) και για το τρίτο 2,06 (τ.α.= 1,18). Αντίθετα, όσοι

δήλωσαν πως δεν αποδέχονται καθόλου έναν γκέι άνδρα παρουσιάζονται πιο αρνητικοί στις απόψεις τους με τους μέσους όρους των απαντήσεων τους να είναι οι εξής: για το πρώτο ερώτημα 3,71 (τ.α.=1,25), για το δεύτερο ερώτημα 3,00 (τ.α.=1,52) και για το τρίτο 2,67 (τ.α.=1,13). Σκόπιμο κρίνεται να αναφερθεί πως καθώς οι τελευταίες δύο προτάσεις σε αντίθεση με την πρώτη περιλαμβάνουν προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ο μικρότερος μέσος όρος υποδεικνύει την θετικότερη άποψη των φοιτητών/τριών ως προς την στάση που οφείλουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απέναντι στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Πίνακας 23. Διερεύνηση της γενικής στάσης των φοιτητών/τριών ως προς την αποδοχή μιας λεσβίας σε σχέση με το ποιες θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων.

	X ²	Βαθμοί ελευθερίας	p
1. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να αγωνίζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων και να αγωνίζονται κατά των διακρίσεων	43,119	4	,000
2. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους	40,939	4	,000
3. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν	62,591	4	,000

Αντίστοιχα και στον πίνακα 23 παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά και στα τρία ερωτήματα ($p < 0,001$). Όσο περισσότερο αποδέχονται οι φοιτητές/τριες μια

λεσβία τόσο πιο θετική είναι και η άποψη τους ως προς την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί όσο αφορά τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, όσοι δήλωσαν πως αποδέχονται παρά πολύ μια λεσβία εμφανίζουν την λιγότερο προκατειλημμένη στάση με τους μέσους όρους των απαντήσεων τους να είναι οι εξής: για το πρώτο ερώτημα 4,93 (τ.α.=0,24), για το δεύτερο ερώτημα 2,16 (τ.α.=1,16) και τέλος για το τρίτο 2,00 (τ.α.=1,18). Αντίθετα, όσοι δήλωσαν πως δεν αποδέχονται καθόλου μια λεσβία παρουσιάζονται πιο αρνητικοί στις απόψεις τους με τους μέσους όρους των απαντήσεων τους να είναι οι εξής: για το πρώτο ερώτημα 3,66 (τ.α.=1,21), για το δεύτερο ερώτημα 2,39 (τ.α.=1,43) και για το τρίτο 3,00 (τ.α.=1,26). Σκόπιμο κρίνεται να αναφερθεί πως καθώς οι τελευταίες δύο προτάσεις σε αντίθεση με την πρώτη περιλαμβάνουν προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους, ο μικρότερος μέσος όρος υποδεικνύει την θετικότερη άποψη των φοιτητών/τριών ως προς την στάση που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απέναντι στην προώθηση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης απόψεων των φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης όσο αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Σε αυτό το κεφάλαιο παρατίθενται η συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος & απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Η κοινωνική εργασία, παραδοσιακά, θεωρείται «γυναικείο» επάγγελμα (Papadaki, 2004) καθώς είναι άμεσα συνδεδεμένο με την συνεισφορά και την φροντίδα (Dominelli, 1997). Έτσι δικαιολογείται ότι η πλειοψηφία των φοιτητών/τριών ήταν γυναίκες με ποσοστό 81,9% έναντι των ανδρών με 12,9%. Οι περισσότεροι ήταν ηλικίας 18-21 ετών (59,2%), και βρίσκονταν στο 4ο έτος φοίτησης και άνω (32,9%) κατά τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Το φύλο, φαίνεται να επηρεάζει τις απόψεις των φοιτητών/τριών σε πολλά από τα ερωτήματα που αφορούσαν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων αλλά και τις απόψεις τους για το ποιες θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Οι άνδρες του δείγματος τείνουν να είναι περισσότερο αρνητικοί σε σχέση με τις γυναίκες ως προς τους ομοφυλόφιλους. Σε προγενέστερη έρευνα στο ΤΕΙ Ηρακλείου (Papadaki et al., 2014) αντίστοιχα το ανδρικό φύλο βρέθηκε να είναι πιο προκατειλημμένο στις απόψεις του απέναντι στον ομοφυλοφιλικό πληθυσμό. Σε καμία από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου, οι άνδρες δεν βρέθηκε να έχουν θετικότερη στάση από τις γυναίκες. Οι γυναίκες πιθανόν είναι πιο «ανοιχτές» στις απόψεις τους και ενδεχομένως αποδέχονται περισσότερο τη σεξουαλική επιλογή των ομοφυλόφιλων. Η προκατειλημμένη στάση των ανδρών πιθανώς να οφείλεται στο πρότυπο της αρρενωπότητας που τους υποχρεώνει να αποδεικνύουν συνεχώς ότι δεν είναι ομοφυλόφιλοι (Papadaki, 2014). Κάθε κοινωνικό περιβάλλον περιλαμβάνει συμβατικές ερμηνείες σχετικά με τη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα που πρέπει να επιδεικνύουν τα δύο φύλα. Σε

πολλές μελέτες έχει διαπιστωθεί πως οι άνθρωποι που ενστερνίζονται τους παραδοσιακούς ρόλους των δύο φύλων είναι πιο πιθανό να έχουν μια πιο αρνητική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους (Swank & Raiz, 2010).

Τέλος, από τα δημογραφικά στοιχεία, η ηλικία και το έτος σπουδών βρέθηκε να μην είναι σημαντικοί παράγοντες διαφοροποίησης των απόψεων των φοιτητών/τριών όσον αφορά στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Καθώς δεν υπήρχαν μεγάλες ηλικιακές διαφορές μεταξύ των φοιτητών/τριών, ήταν αναμενόμενο η ηλικία να μην συσχετίζεται με πολλές από τις απόψεις τους. Όσον αφορά στο έτος σπουδών θα μπορούσε να ειπωθεί πως πιο λογικό θα ήταν να επηρεάζει τις απόψεις τους σε όλα τα ερωτήματα. Θεωρητικά όσο μεγαλύτερο είναι το έτος σπουδών τους τόσο περισσότερη θα έπρεπε να είναι και η ευαισθητοποίηση τους απέναντι στις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες. Κάτι τέτοιο δεν αποδεικνύεται από την παρούσα έρευνα.

Θρησκεία & απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Η θρησκεία ως θεσμός είναι ιδιαίτερα ισχυρός στην Ελλάδα. Στη συγκεκριμένη έρευνα η σημαντικότητα της θρησκείας βρέθηκε να επηρεάζει άμεσα τις απόψεις των φοιτητών/τριών απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Σύμφωνα και με άλλες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σε σπουδαστές της Κοινωνικής Εργασίας η θρησκεία αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα διαφοροποίησης των απόψεων τους απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα (Papadaki et al., 2012 & Papadaki et al., 2010).

Στη παρούσα έρευνα, όσοι από τους φοιτητές/τριες ήταν αρκετά θρησκευόμενοι εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά αρνητικών απόψεων. Η σημαντικότητα της θρησκείας βρέθηκε να επηρεάζει τις απόψεις τους σε όλα τα ερωτήματα περί δικαιωμάτων, με εξαίρεση το ερώτημα «οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία». Επίσης, η σημαντικότητα της θρησκείας φαίνεται να συνδέεται και με τις απόψεις των φοιτητών/τριών για το ποιες θεωρούν ότι πρέπει να είναι οι στάσεις που οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Όσοι από τους φοιτητές/τριες δήλωσαν πως η θρησκεία καταλαμβάνει σημαντική θέση στην ζωής τους ήταν πιο θετικοί στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων κάτω από προϋποθέσεις. Σε συναφή έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί σχετικά με τις απόψεις

φοιτητών/τριών της κοινωνικής εργασίας για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, παρατηρείται πως οι αρκετά θρησκευόμενοι σπουδαστές δεν υποστήριζαν όσο θα άρμοζε τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ (Swank & Raiz, 2010).

Σύμφωνα με την ΟΛΚΕ η θέση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα χαρακτηρίζεται αρνητική. Ειδικότερα, έπειτα από την αναγνώριση του συμφώνου συμβίωσης οι πρόσφατες δηλώσεις των κληρικών της Εκκλησίας αποτελούν παραδείγματα απόλυτης εναντίωσης προς το θέμα της ομοφυλοφιλίας (Αγγελίδης, 2015). Η Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία ως ένας δυναμικός φορέας κοινωνικοποίησης συμβάλει δραστικά στην διαμόρφωση στάσεων, είτε θετικών, είτε αρνητικών. Κάτι τέτοιο αποδεικνύεται και από το δείγμα της παρούσας έρευνας. Όσοι από τους φοιτητές/τριες δήλωσαν ότι είναι αρκετά θρησκευόμενοι θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ενστερνίζονται αυτή την στάση της Εκκλησίας καθώς η σημαντικότητα της θρησκείας στις ζωές τους βρέθηκε να συσχετίζεται με τα υψηλότερα επίπεδα προκατάληψης απέναντι στους ομοφυλόφιλους. Γεγονός αποτελεί πως η πλειοψηφία των παραπάνω φοιτητών/τριών φάνηκε να κατατάσσει την θρησκεία πάνω από τις αρχές της κοινωνικής εργασίας.

Η παραπάνω στάση των φοιτητών/τριών έρχεται σε αντίθεση με τη δεοντολογία της κοινωνικής εργασίας. Σύμφωνα με την Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (IFSW, 2014) και του Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW, 2014) στην κοινωνική εργασία είναι κεντρικές οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Το ζητούμενο που προκύπτει με βάση την παραπάνω εικόνα των φοιτητών/τριών, είναι αν και κατά πόσο οι ίδιοι είναι διατεθειμένοι να είναι υπέρ των ίσων δικαιωμάτων όλων των πολιτών, ανεξαρτήτως από το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την εθνικότητα ή οποιοδήποτε άλλο γνώρισμα που διαθέτει ο κάθε άνθρωπος, υποστηρίζοντας τις αρχές δεοντολογίας του επαγγέλματος του, δίχως να επηρεάζεται από τις θρησκευτικές του αντιλήψεις.

 Η γενική στάση των φοιτητών/τριών και οι απόψεις τους ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Αποδοχή

Βάσει των αποτελεσμάτων που αφορούν το σύνολο της κοινότητας που έλαβε μέρος στην έρευνα, οι γκέι φαίνεται να είναι κατά ένα μικρό ποσοστό παραπάνω

αποδεκτοί από τις λεσβίες. Τα ποσοστά αποδοχής είναι 76,1% και 73,9% αντίστοιχα. Αυτό ενδεχομένως οφείλεται στο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος αποτελούνταν από γυναίκες οι οποίες ίσως έχουν ελαφρά αρνητική στάση όταν η ομοφυλοφιλία αφορά στο δικό τους φύλο.

Στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των δημογραφικών στοιχείων με την γενική στάση των φοιτητών/τριών διακρίνεται πως μόνο το φύλο επηρεάζει το πόσο αποδεκτά είναι τα ομοφυλόφιλα άτομα, τόσο για τους γκέι άντρες, όσο και για τις λεσβίες. Η ηλικία και το έτος σπουδών των φοιτητών/τριών βρέθηκε να μην επηρεάζουν τις απόψεις τους σχετικά με την αποδοχή των ομοφυλόφιλων. Πιο συγκεκριμένα, το φύλο του δείγματος που φάνηκε να υπερισχύει θετικά στις απόψεις του σχετικά με την αποδοχή των ομοφυλόφιλων είναι το γυναικείο. Αντιθέτως, τα ποσοστά του ανδρικού φύλου στη παρούσα έρευνα δεν υπερίσχυσαν θετικά σε κανένα ερώτημα, γεγονός που για μια ακόμη φορά θα μπορούσε να αποδοθεί στη πιο προκατειλημμένη στάση τους σε σχέση με αυτή των γυναικών. Αντίστοιχα και από μελέτη που διερεύνησε τη στάση των φοιτητών/τριών μεταξύ των σχολών της κοινωνικής εργασίας, της νοσηλευτικής, της ιατρικής καθώς και της ψυχολογίας, το γυναικείο φύλο βρέθηκε να είναι λιγότερο προκατειλημμένο απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα (Paradaki et al, 2014). Επίσης, σύμφωνα και με άλλες μελέτες που έχουν διεξαχθεί στο γενικό πληθυσμό των ΗΠΑ, τη μεγαλύτερη αποδοχή των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων κατέχει ο γυναικείος πληθυσμός (Swank & Raiz, 2010).

Επιπλέον, η αποδοχή των φοιτητών/τριών απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα βρέθηκε να σχετίζεται άμεσα με το αν η θρησκεία είναι σημαντική ή όχι στη ζωή τους. Οι φοιτητές/τριες που θεωρούν πολύ έως πάρα πολύ σημαντική τη θρησκεία στη ζωή τους, αποδέχονται λιγότερο τα ομοφυλόφιλα άτομα. Ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά αποδοχής βρέθηκαν σε όσους η θρησκεία δεν είναι σημαντική γι αυτούς. Τέλος, σχετικά με τη γενική στάση των φοιτητών/τριών και με τις απόψεις τους για τη στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί σχετικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, σύμφωνα με το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα της μελέτης, διαπιστώνεται πως όσοι δήλωσαν πως αποδέχονται περισσότερο τους γκέι άντρες και τις λεσβίες είναι αυτοί που διαφωνούν περισσότερο με την υπό προϋποθέσεις υπεράσπιση των ομοφυλόφιλων ατόμων από τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς.

Συναναστροφή

Όσον αφορά στην συναναστροφή των φοιτητών/τριών με τα ομοφυλόφιλα άτομα φάνηκε πως η πλειοψηφία του δείγματος έχει γνωστούς αλλά και φίλους ομοφυλόφιλους. Με ποσοστό 85,8% υπερίσχυσαν όσοι δήλωσαν πως έχουν γνωστούς, οι οποίοι είναι γκέι ή λεσβίες, σε σχέση με αυτούς που εξέφρασαν πως δεν έχουν γνωστό/ή που δηλώνει γκέι ή λεσβία. Επίσης, το 64,5% των φοιτητών/τριών που δήλωσαν ότι έχουν φίλο/η γκέι ή λεσβία ήταν εξίσου θετικά διακείμενοι απέναντι στους τελευταίους.

Η συναναστροφή των φοιτητών/τριών με γκέι άνδρες και λεσβίες βρέθηκε να συσχετίζεται με τις απόψεις τους ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Όσοι δήλωσαν πως έχουν φίλο/η ή γνωστό/ή γκέι/λεσβία ήταν περισσότερο θετικοί ως προς τα κοινωνικά, πολιτικά και τα δικαιώματα ελευθερίας έκφρασης των ομοφυλόφιλων ατόμων. Μόνο στα ερωτήματα «οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία» και «αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου και άλλους "εναλλακτικούς" τρόπους ζωής» φαίνεται οι απόψεις των φοιτητών/τριών να μην επηρεάζονται από το αν συναναστρέφονται ή όχι με ομοφυλόφιλα άτομα. Συνεπώς, όπως αποδεικνύεται και από άλλες έρευνες (Papadaki & Papadaki, 2010, Swank & Raiz, 2010), το ίδιο και στη παρούσα, οι απόψεις των φοιτητών/τριών που δήλωσαν πως συναναστρέφονται με ομοφυλόφιλα άτομα, παρουσιάζονται πιο θετικές συγκριτικά με αυτές των υπολοίπων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως τα άτομα αυτά πιθανόν να είναι πιο ευαισθητοποιημένα απέναντι στην ομοφυλοφιλία δεδομένης της εξοικείωσης τους με το περιβάλλον και τη ζωή των ομοφυλόφιλων. Από την άλλη ίσως λόγω της ήδη θετικής τους στάσης είναι πιθανό να έχουν έρθει σ' επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα (Herek, 1994). Παρ' όλα αυτά, όπως έχει αποδειχτεί και σε προγενέστερη έρευνα (Morisson et al., 2009) καθώς και στη παρούσα, μέρος των φοιτητών/τριών που δήλωσαν πως συναναστρέφονται με ομοφυλόφιλα άτομα φαίνεται να μην αποδέχεται πλήρως όλα τα δικαιώματά τους.

Αντιθέτως, όσοι δήλωσαν πως δεν συναναστρέφονται με γκέι και λεσβίες σχετίζονται με υψηλότερα επίπεδα προκατάληψης απέναντι τους. Πιθανώς, λόγω της μη συναναστροφής με ομοφυλόφιλα άτομα, τείνουν να απορρίπτουν ή να βλέπουν με δισταγμό οποιονδήποτε είναι «διαφορετικός» από αυτούς. Επιπλέον, ίσως λόγω της

ελλιπούς τους γνώσης πάνω στο θέμα να νιώθουν απειλούμενοι από την ομοφυλοφιλία, κάτι άλλωστε που επιβεβαιώνεται και από το θεωρητικό πλαίσιο ως βασική αιτία εκδήλωσης της ομοφοβίας (Μιχοπούλου, 2014).

Αίτια της ομοφυλοφιλίας & απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Η άποψη των φοιτητών/τριών γύρω από τα αίτια της ομοφυλοφιλίας βρέθηκε να επηρεάζει τις απόψεις τους ως προς την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων. Αναφορικά λοιπόν με τα αίτια της ομοφυλοφιλίας θα λέγαμε πως οι απόψεις δίστανται. Οι περισσότεροι από τους φοιτητές/τριες είναι υπέρ των απόψεων ότι «η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή» (51,1%) και «φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας όπως και η ετεροφυλοφιλία» (50,0%). Όσοι ήταν σύμφωνοι με τα δυο παραπάνω ερωτήματα, ήταν πιο θετικοί στις απόψεις τους σχετικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων από όσους απάντησαν αρνητικά. Επίσης, ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων την αποδίδει σε βιολογικά αίτια (35,8%) και το 5,0% των σπουδαστών συμφωνεί στο ότι η ομοφυλοφιλία αποτελεί ψυχική ασθένεια. Ποικιλία απόψεων υπήρξε και σε πρότερη έρευνα που εξέταζε τις απόψεις φοιτητών/τριών σχετικά με τις πεποιθήσεις τους για την προέλευση της ομοφυλοφιλίας: το 56,8% των φοιτητών/τριών συμφώνησε ότι η ομοφυλοφιλία είναι επιλογή, το 87% ότι πρόκειται για ψυχική ασθένεια και το λιγότερο από το ένα τρίτο του δείγματος ότι η ομοφυλοφιλία είναι γενετική και δεν μπορεί να αλλάξει (Costa et al, 2014).

Παρά το γεγονός ότι στη παρούσα έρευνα το 5,0% του δείγματος αποτελεί την μειοψηφία των φοιτητών/τριών, δε παύει η προκατειλημμένη στάση τους να δημιουργεί προβληματισμούς, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς πως η έρευνα απευθυνόταν σε φοιτητές/τριες της Κοινωνικής Εργασίας. Μια τέτοια άποψη μας γυρνάει πολλά χρόνια πίσω, όταν ακόμα η ομοφυλοφιλία συμπεριλαμβανόταν στο Διαγνωστικό Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (DSM) ως σεξουαλική διαταραχή (Μάνος, 1997). Οι φοιτητές/τριες των μικρότερων ετών που υιοθετούν την συγκεκριμένη άποψη, ενδεχομένως ακόμα δεν έχουν προλάβει να εξαλείψουν ορισμένες προκαταλήψεις από μέσα τους. Από την άλλη πλευρά, οι φοιτητές/τριες των μεγαλύτερων ετών δεν αναμένεται να δίνουν μια τέτοια απάντηση.

Η δεοντολογία του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας έρχεται σε αντίθεση με την παραπάνω άποψη. Παρόλο που οι ομοφυλόφιλοι υπάρχουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, σε όλα τα επαγγέλματα, σε όλες τις φυλές και τα έθνη, υφίστανται πάμπολλες διακρίσεις, προκαταλήψεις και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους (Σκουτάρη, 2005). Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως καμιά από τις θεωρίες για τα αίτια της ομοφυλοφιλίας δεν είναι αποδεκτή από όλους.

Απόψεις φοιτητών/τριών ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Το σύνολο των φοιτητών/τριών φαίνεται να παρουσιάζει ιδιαίτερα θετικές απόψεις απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Πιο συγκεκριμένα, ο συνολικός μέσος όρος που αφορά στα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα είναι στο 4,5 και στο 4,4 για τα δικαιώματα στην ελευθερία της έκφρασης (σύμφωνα με την κλίμακα του ερωτηματολογίου το 5 θεωρείται η απόλυτη θετική στάση). Έτσι λοιπόν θα μπορούσε να ειπωθεί πως αυτή η εικόνα των φοιτητών/τριών της Κοινωνικής Εργασίας είναι ικανοποιητική, καθώς προκύπτει η πλειοψηφία του δείγματος να είναι υπέρ των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων, φαίνεται ότι ανάλογα με το φύλο των φοιτητών/τριών διαφοροποιούνται και οι απόψεις τους απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Οι άντρες του δείγματος προκύπτει να συμφωνούν λιγότερο από τις γυναίκες με το δικαίωμα πολιτικού γάμου μεταξύ ομόφυλων, το σύμφωνο συμβίωσης, την ύπαρξη ίσων δικαιωμάτων για ομοφυλόφιλα και ετεροφυλόφιλα ζευγάρια, και την υιοθεσία παιδιών από γκέι άντρες ή λεσβίες. Διαφορές επίσης στις απόψεις των φοιτητών/τριών ανάλογα με το έτος σπουδών τους γίνονται αντιληπτές στο ερώτημα «οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία», καθώς και στο ερώτημα «υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής θα έπρεπε να λογοκρίνεται». Αντίθετα, η ηλικία και η συναναστροφή των φοιτητών/τριών με ομοφυλόφιλα άτομα, φαίνεται να μην σχετίζεται με τις απόψεις τους ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων.

Συνολικά, με βάση τα ευρήματα της έρευνας αποδείχτηκε πως η θετικότερη στάση των φοιτητών/τριών εντοπίστηκε στα ερωτήματα που αφορούσαν το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης, τα ίσα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων στα πολιτικά αξιώματα

όπως και των ετεροφυλόφιλων, την ίση μεταχείριση των ομόφυλων ζευγαριών με τα ετερόφυλα σε ότι σχετίζεται με κρατικά επιδόματα (ασφαλιστικά, συνταξιοδοτικά, κληρονομικά, οικογενειακά) καθώς και την μη διάκριση στο χώρο εργασίας ανεξαρτήτως σεξουαλικού προσανατολισμού με τον μέσο όρο όλων να είναι στο 4,9 (σύμφωνα με την κλίμακα του ερωτηματολογίου το 5 θεωρείται η απόλυτη θετική στάση). Σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα ο βαθμός ευαισθητοποίησης φαίνεται να είναι υψηλός, ειδικότερα αν αναλογιστεί κανείς ότι η έρευνα πραγματοποιήθηκε πριν τη έγκριση του συμφώνου συμβίωσης. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στην εξ' αρχής προοδευτική στάση των φοιτητών/τριών.

Παρ' όλα αυτά, δεν θα μπορούσε να μην αναφερθεί ότι παρόλο που στα περισσότερα ερωτήματα οι φοιτητές/τριες παρουσιάζουν θετική στάση ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, παρατηρείται σε κάποια από αυτά να εμφανίζονται ιδιαίτερα προκατειλημμένοι. Πιο συγκεκριμένα, η στάση τους ήταν πιο αρνητική σχετικά με το δικαίωμα των ομοφυλόφιλων ζευγαριών στο να υιοθετούν παιδιά, αλλά και το δικαίωμα στη χρήση υποβοηθούμενης γονιμοποίησης. Ωστόσο, η παραπάνω στάση των φοιτητών/τριών δεν συνάδει με την εικόνα ενός μελλοντικού κοινωνικού λειτουργού, ο οποίος θα έπρεπε να είναι σε θέση να προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα, όντας πιο προοδευτικός, ξεπερνώντας τα πρότυπα της παραδοσιακής οικογένειας που αποτελείται από άντρα-γυναίκα-παιδί. Άλλωστε η παραδοσιακή πυρηνική οικογένεια σε παγκόσμιο επίπεδο αλλάζει και συνεχώς καλείται να αναπροσαρμοστεί σε νέους τρόπους, σ' αυτούς με τους οποίους οι άνθρωποι επιλέγουν να συσχετίζονται μεταξύ τους και να αναπτύσσουν οικογενειακούς θεσμούς (Ιωακειμίδης, 2012).

Αντίστοιχη εικόνα λαμβάνουμε σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο και από έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί από το Ινστιτούτο για τα δικαιώματα, την ισότητα και την ετερότητα με θέμα «Η ομοφοβία στην Ελλάδα». Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (89.4%) διαφωνούσε με την υιοθεσία παιδιού από ομοφυλόφιλο ζευγάρι (i-RED, 2009). Άξιο αναφοράς αποτελεί το νομοσχέδιο του συμφώνου συμβίωσης το οποίο εγκρίθηκε το 2015 στην Ελλάδα και δεν προβλέπει τη δυνατότητα υιοθεσίας παιδιών από ομοφυλόφιλα ζευγάρια (Γιαννάρου, 2016). Τέλος, σύμφωνα με μία ακόμα έρευνα στην οποία εξετάστηκαν οι απόψεις των φοιτητών/τριών απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ζευγαριών, η πλειοψηφία (66%) των φοιτητών/τριών ήταν ενάντια στην ανατροφή παιδιών από ομοφυλόφιλο ζευγάρι (Costa et al, 2014).

Επιπρόσθετα, ιδιαίτερα προκατειλημμένη φαίνεται να είναι η στάση των φοιτητών/τριών και στο ερώτημα αν «Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία» με το 42,9% του δείγματος να συμφωνεί. Η παραπάνω άποψη των φοιτητών/τριών, περιορίζει εν μέρει την ελευθερία έκφρασης των ομοφυλόφιλων ατόμων, ειδικά εάν αναλογιστούμε το εύρος των ορίων του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης σύμφωνα με τα παγκόσμια δεδομένα. Το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης δεν πρέπει να σχετίζεται με τις σεξουαλικές προτιμήσεις των εκάστοτε ανθρώπων. Άλλωστε η ελευθερία του λόγου αποτελεί ένα συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα που δεν διαχωρίζει κανέναν.

Επίσης, άξιο αναφοράς αποτελούν τα υψηλά ποσοστά ουδέτερων απόψεων που εντοπίζονται σε ότι αφορά την υιοθεσία, την υποβοηθούμενη γονιμοποίηση αλλά και στα περισσότερα από τα ερωτήματα που αφορούν το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η παραπάνω στάση μπορεί να οφείλεται είτε στο ότι οι φοιτητές/τριες δεν έχουν όντως άποψη στα συγκεκριμένα ερωτήματα, είτε στο ότι δεν θέλουν να εκφράσουν τις απόψεις τους που είναι αντίθετες με την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων επειδή φοιτούν στην Κοινωνική Εργασία.

 Απόψεις των φοιτητών/τριών όσο αφορά στη στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί ως προς τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων

Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος δήλωσε ότι οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να αγωνίζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων. Αυτό δείχνει έναν βαθμό ευαισθητοποίησης σε θέματα διακρίσεων και ρατσισμού που συνάδει με τη φιλοσοφία της σχολής περί ισότητας, κοινωνικής δικαιοσύνης και σεβασμού της διαφορετικότητας. Όμως προκαλεί εντύπωση το γεγονός πως υπάρχει απόκλιση απόψεων των φοιτητών/τριών ανάμεσα στα τρία ερωτήματα που αφορούν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων σε σχέση με τη στάση που οφείλουν να έχουν απέναντι σ' αυτά οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί.

Στο ερώτημα αν «οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να αγωνίζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων αλλά

και κατά των διακρίσεων» εντοπίζεται η θετικότερη στάση των φοιτητών/τριών με το 96,3% να συμφωνεί και με τον μέσο όρο να αγγίζει το 4,9 (σύμφωνα με την κλίμακα του ερωτηματολογίου το 5 θεωρείται η απόλυτη θετική στάση). Στο ερώτημα «οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, μόνο όταν αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν», φαίνεται να συμφωνεί το 30,5% και στο ερώτημα «οφείλουν να προασπίζονται τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους», να συμφωνεί το 37,6% του δείγματος των φοιτητών/τριών. Στα τελευταία δύο ερωτήματα τίθεται το εξής ζήτημα: και τα δύο εμπεριέχουν προκατάληψη απέναντι στους ομοφυλόφιλους εφόσον αναφέρουν ότι η προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων είναι σωστό να γίνεται κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Επομένως, όσο περισσότερο φαίνεται να συμφωνούν οι φοιτητές/τριες σε αυτές τις ερωτήσεις αναδεικνύουν και την πιο προκατειλημμένη στάση τους. Τα παραπάνω ποσοστά συμφωνίας από φοιτητές/τριες της κοινωνικής εργασίας είναι λυπηρά. Όπως αναφέρει και ο Hartman (2008) είναι τραγικό το πόσο δύσκολο είναι ακόμα και για τους κοινωνικούς επιστήμονες να θεωρητικοποιήσουν και να στοιχειοθετήσουν τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ ατόμων/ζευγαριών. Βάσει αυτής της εικόνας που διαμορφώνεται από το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι από τη μια πλευρά ενδεχομένως οι φοιτητές/τριες που κλήθηκαν να απαντήσουν είναι επηρεασμένοι από τα κοινωνικά στερεότυπα, ή ίσως κάποιοι εξ' αυτών να έδειξαν θετική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους και στα δικαιώματά τους εξαιτίας της ανάγκης τους να υποστηρίξουν τυπικά τις αρχές του επαγγέλματος ως μελλοντικοί κοινωνικοί λειτουργοί.

Τα δημογραφικά στοιχεία και η θρησκεία βρέθηκε κι εδώ να σχετίζονται με τις διαφορετικές απόψεις των φοιτητών/τριών ως προς την στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Όσο αφορά στο φύλο, οι άντρες έχουν λιγότερο θετική στάση από τις γυναίκες στο ερώτημα «οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δε προσβάλλουν η ενοχλούν την πλειοψηφία». Το έτος σπουδών αντίστοιχα βρέθηκε να επηρεάζει τις απόψεις τους στο παραπάνω ερώτημα. Ωστόσο, μέσω των αποτελεσμάτων, δεν προκύπτει το μεγαλύτερο έτος σπουδών τους να συνδέεται με την θετικότερη στάση τους ως προς τα ομοφυλόφιλα άτομα. Επιπλέον η ηλικία, βρέθηκε να σχετίζεται με

τις απόψεις των φοιτητών/τριών στο ερώτημα αν «οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν». Συγκεκριμένα, η ηλικιακή κατηγορία των 26 ετών και άνω παρουσιάζεται πιο αρνητική στο παραπάνω ερώτημα, συνεπώς και λιγότερο προκατειλημμένη σε σχέση με τις άλλες ηλικίες. Αναφορικά με τη θρησκεία, όσοι εξέφρασαν τη σημαντικότητα της στη ζωή τους συμφωνούν εντονότερα με την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων εφόσον δεν προκαλούν τους άλλους και εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν.

Οι παραπάνω απόψεις οδηγούν στους εξής προβληματισμούς: α) αν λαμβάνουν οι φοιτητές/τριες μέσω του προγράμματος σπουδών του Τμήματος επαρκή πληροφόρηση και γνώσεις για το θέμα της ομοφυλοφιλίας ώστε να είναι ευαισθητοποιημένοι, β) δεν γνωρίζουμε αν παρακολουθούν συστηματικά τα μαθήματα ώστε να έχουν την ευκαιρία να λάβουν τις ανάλογες γνώσεις και πληροφόρηση, και γ) δεν γνωρίζουμε αν ήταν πραγματικά επιλογή τους η κοινωνική εργασία οπότε αυτό επηρεάζει το κατά πόσο αποδέχονται την δεοντολογία του επαγγέλματος.

Συμπερασματικά, η τελική εικόνα που διαμορφώνεται σχετικά με τη διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών/τριών ως προς την στάση που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, δεν είναι αυτή που αρμόζει στην ουσία του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού, ο οποίος έχει ηθική υποχρέωση να συμβαδίζει με τον κώδικα δεοντολογίας της αντίστοιχης επιστήμης. Ανατρέχοντας λοιπόν στο θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, τόσο στον διεθνή όσο και στον ελληνικό κώδικα δεοντολογίας θα παρατηρήσει κανείς ότι είναι ευθύνη των κοινωνικών λειτουργών να καταπολεμούν τις κοινωνικές διακρίσεις μέσα στις οποίες συγκαταλέγεται και ο σεξουαλικός προσανατολισμός (Καρπέτης, 2010). Πολλοί υποστηρίζουν, ότι κανείς συμπεριφέρεται ισότιμα όταν συμπεριφέρεται «το ίδιο» σε όλους. Αντιθέτως, κάποιος άλλος θεωρούν ότι δεν είναι αρκετό το να συμπεριφέρεσαι «το ίδιο» σε όλους, υποστηρίζοντας πως η πραγματικά ισότιμη συμπεριφορά είναι αυτή που αναγνωρίζει την διαφορετικότητα του άλλου (Clark, 2000).

Η κοινωνική εργασία είναι ένα επάγγελμα που κατ' εξοχήν οφείλει να αναγνωρίζει την διαφορετικότητα του καθένα και να αγωνίζεται για την προάσπιση των

δικαιωμάτων του. Οι άνθρωποι που την υπηρετούν είναι συνυπεύθυνοι για την προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης αλλά και της καταπολέμησης των κοινωνικών διακρίσεων. Χρέος των επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών είναι να ενισχύσουν, να ευαισθητοποιήσουν και να ενεργοποιήσουν τόσο τον ομοφυλόφιλο πληθυσμό για την σωστή διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους, όσο και τους συνάδελφους και συμπολίτες τους (Καρπέτης, 2010). Αυτό επιτυγχάνεται μέσω τριών σταδίων. Πρώτον αναγνωρίζοντας και μαθαίνοντας τις ειδικές ανάγκες των ομοφυλόφιλων, δεύτερον με την πληροφόρηση του ομοφυλόφιλου πληθυσμού για τις ήδη υπάρχουσες υπηρεσίες που μπορούν να απευθυνθούν και τρίτον δημιουργώντας υπηρεσίες που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ομοφυλοφιλικής κοινότητας (Riley, 2006). Κλείνοντας, βασικές προϋποθέσεις των όσων προαναφέρθηκαν είναι ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός ολοκληρώνοντας την εκπαίδευση του να έχει αποβάλλει αρνητικές αντιλήψεις και στερεότυπα, να ακολουθεί τη δεοντολογία της Κοινωνικής Εργασίας και να φέρεται ανάλογα ως «επαγγελματίας».

Επίλογος

Η προσωπικότητα του ανθρώπου είναι η σύνθεση μιας πληθώρας στοιχείων που ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται ως μέρη της ταυτότητας του. Η έκφραση του φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός αποτελούν μέρη της ταυτότητας των ανθρώπων, κι όταν αυτές οι ταυτότητες αποτελούν αιτία διάκρισης ή απειλούνται με τον οποιονδήποτε τρόπο, καλούνται οι κοινωνικοί λειτουργοί να τις αναγνωρίσουν και να τις ενισχύσουν. Η κοινωνική εργασία είναι ένα επάγγελμα που καλείται να προστατέψει την αξία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, δηλαδή το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να αισθάνεται πως όλα τα στοιχεία της ταυτότητας του κι όχι μόνο κάποια κατ' εξαίρεση είναι σεβαστά.

Στη σύγχρονη κοινωνία οι περισσότεροι απ' τους ομοφυλόφιλους βιώνουν περιθωριοποίηση και ρατσισμό για τη σεξουαλική τους επιλογή με διαφορετικό τρόπο, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ανάλογα με το κοινωνικό, πολιτισμικό αλλά και πολιτικό περιβάλλον. Το να είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί ανοιχτοί στην διαφορετικότητα της σεξουαλικής έκφρασης και του προσανατολισμού των ανθρώπων λειτουργεί απελευθερωτικά για τους ανθρώπους που εξυπηρετούν. Όταν είσαι ανοιχτός στην διαφορετικότητα των «άλλων» διαμορφώνεις μια ατμόσφαιρα μέσα στην οποία οι άνθρωποι που έχεις απέναντι σου νιώθουν περισσότερη ασφάλεια.

Η κριτική κατανόηση των διακρίσεων βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού θα πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό σκοπό των κοινωνικών λειτουργών αλλά και γενικότερα των επαγγελματιών υγείας, ειδάλλως υπάρχει κίνδυνος για την κοινωνική απαξίωση της ομοφυλοφιλίας. Είναι σημαντικό να γίνεται συνεχώς προσπάθεια είτε μεμονωμένα, είτε συλλογικά μέσω οργανώσεων, να δημιουργείται για τα ομοφυλόφιλα άτομα ένα ασφαλές και φιλικό περιβάλλον μέσω του οποίου να υπάρχει θετική αναγνώριση της ταυτότητας τους καθώς και η άνευ όρων αποδοχή τους. Τέλος, οι κοινωνικοί λειτουργοί με το να αγωνίζονται ενάντια στην ομοφοβία δεν στηρίζουν μόνο τα δικαιώματα μιας καταπιεσμένης ομάδας, αλλά παράλληλα παλεύουν και για μια καλύτερη και δικαιότερη κοινωνία για όλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

1. Αντωνοπούλου, Χ. (1997) *Ανθρώπινη σεξουαλικότητα*. Αθήνα: Ατραπός – Περιβολάκι.
2. Γιαννέλος, Β. (2000). Τοποθέτηση στο *Το Φύλο και η συμπεριφορά του: Ομοφυλοφιλία – Ομοφοβία*. Επιμέλεια: Θ. Παπαζήση, Ν. Χατζητρύφων και Θ. Κτενίδης. *Πρακτικά της 1ης Διεπιστημονικής Συνάντησης για την Ομοφυλοφιλία και την ομοφυλοφοβία «Η κατάσταση στην Ελλάδα και οι προοπτικές βελτίωσής της»*, 9-10 Οκτωβρίου, Θεσσαλονίκη, σελ 10-20. Αθήνα: Επίκεντρο.
3. Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο, (2005).
<http://www.sexmedic.gr/omofilofilia.asp> [πρόσβαση 26/01/16]
4. Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ετερότητα (i-RED) (2009) *Homophobia in Greece Love for Equality*. http://www.i-red.eu/resources/publications-files/i-red_homophobia_in_greece2009--6.pdf [πρόσβαση 26/01/16]
5. Ιωακειμίδης, Β. (2012). *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη (Ριζοσπαστική και Κριτική θεωρία, Πρακτική, Παραδείγματα)*. Εκδοτικός όμιλος “ΙΩΝ”.
6. Καλλινικάκη, Θ. (2011) *Εισαγωγή στην θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος & Θεανώ Καλλινικάκη.
7. Κογκίδου, Δ. (2000) *Φύλο και Σεξουαλικότητα στο Το Φύλο και η συμπεριφορά του: Ομοφυλοφιλία – Ομοφοβία*. Επιμέλεια: Θ. Παπαζήση, Ν. Χατζητρύφων και Θ. Κτενίδης. *Πρακτικά της 1ης Διεπιστημονικής Συνάντησης για την ομοφυλοφιλία και την ομοφυλοφοβία «Η κατάσταση στην Ελλάδα και οι προοπτικές βελτίωσής της»*, 9-10 Οκτωβρίου, Θεσσαλονίκη, σελ 73-95. Αθήνα: Επίκεντρο.
8. Κονσούλη, Σ. (2007) *Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια στην Ελλάδα: ζητήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου*. Θεσσαλονίκη : Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Νομική Σχολή, Τμήμα Νομικής <http://ikee.lib.auth.gr/record/73932> [πρόσβαση 18/02/16].
9. Κουκουτσάκη, Α. (2002) *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία. Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου*. Αθήνα: Κριτική.

10. Κωνσταντινίδου, Μ. (2010) *Η προστασία των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων στον Ευρωπαϊκό χώρο*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Νομική σχολή, Τμήμα Νομικής <http://ikee.lib.auth.gr/record/124621> [πρόσβαση 18/02/16]
11. Λαγουμίδου, Μ. (1996) *'Gay! Γιατί;'* Τα Αίτια της Ομοφυλοφιλίας. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
12. Μάνος, Ν. (1997) *Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής*. University Studio Press, αναθεωρημένη έκδοση, Θεσσαλονίκη.
13. Παπαδόπουλος, Ν. (1994) *Λεξικό Ψυχολογίας*, Α' έκδοση, Αθήνα.
14. Παπαζήση, Θ. (2000) Το Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο για την ομοφυλοφιλία και η νομική κατάσταση στην Ελλάδα, *Πρακτικά 1ης Διεπιστημονικής Συνάντησης για την ομοφυλοφιλία και την ομοφυλοφοβία «Η κατάσταση στην Ελλάδα και οι προοπτικές βελτίωσης της»*. Αθήνα: Επίκεντρο, σελ 32-53.
15. Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος. (2006) *Αρχές Δεοντολογίας των κοινωνικών λειτουργών*. <http://skle.gr> [πρόσβαση 18/02/16]
16. Σκουτάρη, Ρ. (2004) *Γυναίκες - Ομοφυλοφιλία - Φεμινισμός*. <http://users.otenet.gr/~scoutari/27may/keimena/omofylofilia.html> [πρόσβαση 18/02/16]
17. Σκουτάρη, Ρ. (2005) *Γυναικεία Ομοφυλοφιλία και διαφορετικότητα / Ομιλία στην ημερίδα "Από τη Νέα Ορλεάνη στο Παρίσι", 14 Δεκεμβρίου 2005* http://www.genderpanteion.gr/gr/other/files/2861843456lofilia%20_2000-2008.pdf [πρόσβαση 18/02/16]
18. Σκουτάρη, Ρ. (2007) *Στατιστικές για την ομοφυλοφιλία και δικαιώματα λεσβιών κι ομοφυλόφιλων* http://www.genderpanteion.gr/gr/other/files/2861843456lofilia%20_2000-2008.pdf [πρόσβαση 18/02/16]
19. Ταχτσής Κ. (1992) *Από τη χαμηλή σκοπιά*. Αθήνα: Εξάντας
20. *Το Σύνταγμα της Ελλάδος 1975/1986/2001*. (2001) Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα

21. Τζαμαλούκα, Γ. (2002) *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και οι αιτιακές αποδόσεις της ομοφυλοφιλίας στην σύγχρονη Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο.
22. Χρυσόγονος, Κ. (2006) *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*. Θεσσαλονίκη: Νομική βιβλιοθήκη

Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία

1. Μπάντμαν, Μ. (2000) *«Σύντομη ιστορία του σεξ»*. Αθήνα: Καστανιώτη
2. Καρπέτης, Γ. (2010) *Διεθνής κώδικας δεοντολογίας του επαγγέλματος*. Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας- ΑΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ.
<http://www.teiath.gr/seyp/socialwork/categories.php?id=8912&lang=el>
[πρόσβαση 18/02/16]
3. Canterella, E. (1998) *«Οι γυναίκες της αρχαίας Ελλάδας»*. Αθήνα: Παπαδήμα.
4. Kring, A.M., Davison, G.C., Neale, J.M. & Johnson, S.L. (2007) *ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ*. Καραμπά,Θ. 2010. Αθήνα: Gutenberg.
5. Pavlou, M. (2009) *Homophobia in Greece Love for Equality* http://www.i-red.eu/resources/publications-files/i-red_homophobia_in_greece2009--5.pdf
[accessed 26/01/16]
6. Rattner, J. (1969) *Ο νευρικός άνθρωπος και η θεραπεία του*. Βαμβαλής, Γ. Αθήνα:Μπουκουμάνης
7. Thio, A. (2003) *Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά*. Μπράτσο, Μ. Αθήνα: Έλλην.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

1. Ben-Ari, A.T. (1998). An experimental attitude change: Social work students and homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 36 (2) pp. 59-71.
2. Clark, C. (2000). *Social Work Ethics*. London: Palgrave
3. Costa, P.A., Almeida, R., Anselmo, C., Ferreira, A., Pereira, H. & Leal, I. (2014) 'University Students' Attitudes Toward Same-Sex Parenting and Gay and Lesbian Rights in Portugal'. *Journal of Homosexuality*, 61 (12), pp.1667-

1686. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00918369.2014.951253>
[accessed 05 January 2016]
4. Dominelli, L. (1997). *Sociology for Social Work*. U. K.: McMillan Press LTD
  5. Hartman, S. (2008). We did it Romance. *Studies in Gender and Sexuality*, 9: 206-207
  6. Herek, G. M. (1994). Assessing heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: A review of empirical research with the ATLG scale. In B. Greene & G. M. Herek (Eds.), *Lesbian and gay psychology: Theory, research, and clinical applications* (pp. 206–228). Thousand Oaks, CA: Sage.
  7. Herek, G.M. (1995) Psychological heterosexism in the United States. In A.R. D'Augelli & C.J. Patterson (Eds.) *Lesbian, gay, and bisexual identities across the lifespan: Psychological perspectives*. Oxford: University Press.
  8. Morrison, T.G, Speakman, C. & Ryan, T.A (2009) 'Irish University Students' Support for the Human Rights of Lesbian Women and Gay Men'. *Journal of Homosexuality*, vol.56 (3), pp.387-400.
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00918360902728871> [accessed 05 January 2016]
  9. Papadaki, V. (2004). Making their minds up: Students' choice to study social work in Iraklio, Greece. Phd Thesis, Sweden: University Umea.
<http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:143094/FULLTEXT01.pdf>
[accessed 05 January 2016]
  10. Papadaki, V. & Papadaki E. (2010) 'So, what about homosexuals?'—Views on homosexuality among social work students in Crete, Greece. *European Journal of Social Work*, vol. 14(2), pp.265-280
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691451003744333> [accessed 01 November 2015]
  11. Papadaki, V., Plotnikof, K. & Papadaki E. (2012) 'Social Work Students' Attitudes towards Lesbians and Gay Men: The Case of the Social Work Department in Crete, Greece'. *Social Work Education: The International Journal*, vol. 32 (4), pp.453-467
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02615479.2012.687371>
[accessed 01 November 2015]

12. Papadaki, V., Plotnikof K., Gioumidou, M., Zisimou, V. & Papadaki, E. (2014). 'A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine, and Nursing'. *Journal of Homosexuality*, vol. 62(6), pp. 735-762
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00918369.2014.998956>
[accessed 01 November 2015]
13. Pierson, J. & Thomas, M. (2002) *Dictionary of social work*. 1st ed. Glasgow: Collins.
14. Riley, M. (2006). *A welcome on the Mat? Making Services Accessible to Older Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender People*. Age Concern Preston & South Ribble, Lancashire, U.K.
15. Swank, E. & Raiz, L. (2010) 'Predicting the Support of Same-Sex Relationship Rights Among Social Work Students'. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, vol.22(1-2),pp.149-164.
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10538720903332552> [accessed 01 November 2015]
16. Weinberg, G. (1972) *Society and the health homosexual*. New York: Plenum.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

1. Αγγελίδης, Δ. (2015, 21 Δεκέμβρη). «Βήμα προς την ισονομία». *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από <https://www.efsyn.gr/arthro/meteoro-vima-toy-symfonoy-symviosis-0>
2. Αυλωνίτης, Αλ. & Φώσκολος, Γ. (2015, 28 Νοέμβρη). ΟΜΟΦΥΛΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ «Στο χάρτη των συμφώνων συμβίωσης και η Ελλάδα». *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*. Ανακτήθηκε 05 Δεκέμβρη, 2015 από http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/ston_xarti_ton_symfonon_symbiosis_ka_i_h_ellada-63925709/
3. Γιαννάρου, Λ. (2016, 26 Ιανουαρίου). «Πρεμιέρα για το σύμφωνο συμβίωσης». *Εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από <http://www.kathimerini.gr/847034/article/epikairothta/ellada/premieragia-to-symfwno-symviwshs>

4. Ελευθερόγλου, Ν. (2016, 26 Ιανουαρίου). «Κοινή φορολογική δήλωση θα κάνουν και τα ομόφυλα ζευγάρια». Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από <http://www.pontos-news.gr/article/146227/koini-forologiki-dilosi-tha-kanoun-kai-ta-omofyla-zeygaria>

5. Κυρίτση, Κ. (2016, 26 Ιανουαρίου). ΜΕΡΑ-ΣΤΑΘΜΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΟΜΟΦΥΛΛΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ «Πρεμιέρα για το σύμφωνο συμβίωσης». *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/premiera_gia_to_symfono_symbiosis-64321633/

6. Μάνδρου, Ι. (2015, 10 Ιουνίου.) «Υπουργείο Δικαιοσύνης: Το σύμφωνο συμβίωσης επεκτείνεται στα ομόφυλα ζευγάρια» skai.gr. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από <http://www.skai.gr/news/greece/article/283163/upourgeio-dikaiosunis-to-sumfono-sumviosis-epekteinetai-sta-omofyla-zeugaria/>

7. Μιχοπούλου, Α. (2014) Ομοφοβία. μια αόρατη μορφή βίας; <http://frapress.gr/2014/06/omofovia-mia-aorati-morfi-vias/> [πρόσβαση 15/01/16]

8. Πετροπούλου, Ε. (2009) *Η ομοφοβία με λίγα λόγια* <http://homotopia.pblogs.gr/2009/11/535807.html> [πρόσβαση 15/01/16]

9. Τερζής, Δ. (2015, 09 Δεκέμβρη). «Απασφάλισε ξανά ο Αμβρόσιος». *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από <https://www.efsyn.gr/arthro/apasfalise-xana-o-ambrosios>

10. Τζουμερκιώτη, Κ. (2015, 15 Νοέμβρη). «Σύμφωνο Συμβίωσης: Μεγάλο βήμα για τα ομόφυλα ζευγάρια αλλά δεν δίνει οριστική λύση». *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/symfono_symbiosis_megalo_bima_gia_ta_omofyla_zeugaria_alla_den_dinei_oristikhi_lysi-64287646/

11. Τρίγκα, Ν. (2015, 22 Δεκέμβρη). «Παραλήρημα Αμβρόσιου... με πένθιμες καμπάνες». *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/paralirima_ambrosiou_me_penthimes_kampanes-64306274/

12. Τσίτσας, Ν.Β. (2016, 31 Ιανουαρίου). «Οι σκληροί της ιεραρχίας που κηρύσσουν τον διχασμό». *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*. Ανακτήθηκε 29 Φλεβάρη, 2016 από http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/oi_skliroi_tis_ierarxias_pou_kiryssoun_ton_dixasmo-64324026/
13. ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΜΕΓΑ Μητροπολίτης Πειραιώς Σύμφωνο Συμβίωσης Ομόφυλων. (2015, 24 Δεκέμβρη). Ανακτήθηκε από https://www.youtube.com/watch?v=5_U4ALYDpMc [πρόσβαση στις 22/02/16]
14. Ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, κ. Ανθιμος για gay pride και σύμφωνο ομοφυλόφιλων. (2015, 15 Νοέμβρη). Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=tyDa6bFIM2s> [πρόσβαση στις 22/02/16]
15. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ Κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΓΙΑ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ (2016, 01 Ιανουαρίου). Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=6kk9vBtn9Hw> [πρόσβαση στις 29/02/16]
16. Περίεργη ρητορική Ιερώνυμου για το σύμφωνο συμβίωσης (2015, 13 Δεκέμβρη). Ανακτήθηκε από <https://www.youtube.com/watch?v=riEjm796wGA> [πρόσβαση στις 29/02/16]
17. Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδα <http://www.olke.org/> [πρόσβαση στις 15/02/16]
18. Global Definition of Social Work (2014, July). Ανακτήθηκε από <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> [πρόσβαση στις 29/02/16]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ερευνητικό Εργαλείο

ΑΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:

“Δικαιώματα ομοφυλόφιλων ανδρών και γυναικών. Απόψεις φοιτητών/τριών του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης.”

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

Ηλιάδου Μαριάννα

Μαραγιάννη Αικατερίνη

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

Παπαδάκη Βασιλεία

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2015

Η συμμετοχή σας στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι απαραίτητη για την περάτωση της ερευνάς μας η οποία αφορά τη διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών/τριών του τμήματος της Κοινωνικής Εργασίας απέναντι στα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και προσωπικό. Παρακαλείσθε να απαντήσετε με ειλικρίνεια σε όλα τα ερωτήματα. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συμβολή σας στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1) Φύλο:

α) γυναίκα β) άντρας

2) Ηλικία:

α) 18- 21 β) 22-25 γ) 26-29 δ) 30 και άνω

3) Έτος σπουδών:

α) 1^ο β) 2^ο γ) 3^ο δ) 4^ο ε) άνω του 4ου

Β. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ

4) Σημαντικότητα της θρησκείας:

	Καθόλου (1)	Λίγο (2)	Μέτρια (3)	Πολύ (4)	Πάρα πολύ (5)
Πόσο σημαντική είναι η θρησκεία στην ζωή σας;					

Γ. ΓΕΝΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΑ ΑΤΟΜΑ

5) Πόσο αποδεκτό είναι για εσάς να είναι ένας άνθρωπος:

	Καθόλου (1)	Λίγο (2)	Μέτρια (3)	Πολύ (4)	Πάρα πολύ (5)
Γκέι άνδρας					
Λεσβία					

Δ. ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ ΜΕ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΑ ΑΤΟΜΑ

6) Έχετε φίλο/φίλη που γνωρίζετε ότι είναι γκέι/λεσβία;

α) ναι β) όχι

- 7) Έχετε γνωστό/ή που γνωρίζετε ότι είναι γκέι/λεσβία;
 α) ναι   β) όχι

Ε. ΑΙΤΙΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑΣ

8) Σχετικά με την ομοφυλοφιλία πιστεύετε ότι:

Είναι επιλογή	
Έχει βιολογική βάση (ορμονική, γενετική) άρα δεν μπορεί να αλλάξει	
Είναι ψυχική ασθένεια	
Είναι φυσιολογική έκφραση σεξουαλικότητας όπως και η ετεροφυλοφιλία	

ΣΤ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

9) Αξιολογείτε κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω απόψεις (από 1: διαφωνώ απόλυτα έως 5: συμφωνώ απόλυτα)

	Διαφωνώ απόλυτα (1)	Διαφωνώ (2)	Δεν έχω άποψη (3)	Συμφωνώ (4)	Συμφωνώ απόλυτα (5)
Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν δικαίωμα στον πολιτικό γάμο					
Το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης πρέπει να περιλαμβάνει και ομοφυλόφιλα ζευγάρια					
Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα (ασφαλιστικά, συνταξιοδοτικά, κληρονομικά, οικογενειακά επιδόματα) όπως τα ετεροφυλόφιλα					
Αν αναγνωρίσουμε ισότητα δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα όπως στα ετεροφυλόφιλα τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε εξίσου και άλλους «εναλλακτικούς» τρόπους ζωής (κτηνοβασία, αιμομιξία, πολυγαμία)					
Στην Ελλάδα έχουμε πολύ πιο σοβαρά προβλήματα αυτή τη στιγμή (οικονομία, ανεργία κλπ) για να ασχοληθούμε με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων					
Η Ελλάδα ως χώρα που σέβεται τις παραδόσεις και την ορθόδοξη πίστη δεν είναι σωστό να εξισώσει τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων με εκείνα των ετερόφυλων					
Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να					

έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά					
Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υιοθετούν παιδιά					
Τα ζευγάρια γκέι ανδρών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης (πχ παρένθετη μητέρα)					
Τα ζευγάρια λεσβιών πρέπει να έχουν δικαίωμα σε υπηρεσίες υποβοηθούμενης γονιμοποίησης (πχ εξωσωματική γονιμοποίηση)					
Τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν δικαίωμα όπως και τα ετεροφυλόφιλα στα πολιτικά αξιώματα					
Μια χώρα έχει δικαίωμα να διώκει τα ομοφυλόφιλα άτομα εφόσον αυτό επιτάσσουν οι αξίες και τα πιστεύω της συγκεκριμένης χώρας					
Κανείς άνθρωπος στον κόσμο δεν θα έπρεπε να διώκεται ποινικά γιατί είναι ομοφυλόφιλος/η					

ΣΤ. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

10) Αξιολογείτε κατά πόσο συμφωνείτε με τις παρακάτω απόψεις (από 1: διαφωνώ απόλυτα έως 5: συμφωνώ απόλυτα)

	Διαφωνώ απόλυτα (1)	Διαφωνώ (2)	Δεν έχω άποψη (3)	Συμφωνώ (4)	Συμφωνώ απόλυτα (5)
Τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια έχουν δικαίωμα να εκφράζουν δημόσια την τρυφερότητα τους προς τους συντρόφους τους χωρίς να φοβούνται πιθανή παρενόχληση ή άσκηση βίας εναντίον τους					
Ένας ανοιχτά γκέι άνδρας δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας					
Μια γυναίκα που είναι ανοιχτά λεσβία δεν θα έπρεπε να έχει δικαίωμα να διδάσκει παιδιά σχολικής ηλικίας					
Το να είναι ένα άτομο δηλωμένα ομοφυλόφιλο σε καμία περίπτωση δεν θα έπρεπε να είναι αίτιο για διακρίσεις στο χώρο εργασίας					
Οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες έχουν δικαίωμα να εκφράζουν τις					

απόψεις τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν ή ενοχλούν την πλειοψηφία					
Υλικό που εμφανίζει την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογικό τρόπο ζωής (πχ βιβλία, ταινίες) θα έπρεπε να λογοκρίνεται					

Z. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

11. Οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί:

	Διαφωνώ απόλυτα (1)	Διαφωνώ (2)	Δεν έχω άποψη (3)	Συμφωνώ (4)	Συμφωνώ απόλυτα (5)
Οφείλουν να αγωνίζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων και να αγωνίζονται κατά των διακρίσεων					
Οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προκαλούν τους άλλους (πχ με δημόσιες εκδηλώσεις τρυφερότητας μεταξύ τους, με το ντύσιμο και την εμφάνιση τους)					
Οφείλουν να προασπίζουν τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων ατόμων, εφόσον αυτά δεν έρχονται σε σύγκρουση με την θρησκεία και τις αξίες της κοινωνίας στην οποία ζουν					